

Srdce a rozum odbojárov

Vladimír Strmeň

My, priami účastníci zvyčajne nehovoríme o Povstaní s pátosom. V auguste 1944 som mal sedemnásť. V našom dome v dedinke Richtárová sídlil partizánsky štáb. Mama sa starala o partizánov, ja som dostal flintu.

Ako vojak som sa zúčastnil na niekoľkých bojových operáciách a 14. októbra 1944 ma zasiahla mína. V piatok 27. októbra som však musel ustúpiť do partizánskeho tábora pod Jelenskou skalou. Bolo to veľmi ťažké obdobie. Zima, často hlad, ale svoje povinnosti sme si plnili. Neraz bez spánku, v blate, hlbokom snehu. Hliadky, kontrola zásekov, podmínovanie tratí a mostov. Našťastie nám pomáhali ľudia z okolitých dedín.

Nesmierne som si vážil, že som sa neskôr stal súčasťou ústrednej kapely na oslavách 1. výročia SNP v Banskej Bystrici. Neviete si predstaviť to nadšenie zo slobody a demokracie. Na oslavu prišlo vyše 70-tisíc ľudí. Spontánne, nikto ich nenahnal, neorganizoval. Dodnes nerozumiem, ako sa to podarilo. Nefungovali železnice, cesty boli rozbité, mosty vyhodené do povetria.

Ani rôznorodosť výkladov nemôže spochybniť základný význam SNP, jednej z kľúčových udalostí moderných slovenských dejín. Prinieslo ľudské vzťahy voči nacizmu a fašizmu. Hodnoty, za ktoré sme bojovali platia dodnes a sú základom demokratickej spoločnosti.

Prvé oslavy Povstania položili základný kameň Múzea SNP. A v ikonickej budove je od roku 1969. Generál Teodor Šljachart hovoril, že Slovenský zväz protifašistických bojovníkov je srdcom odbojárov a Múzeum SNP je ich rozumom. Vážená pani prezidentka, pán predseda parlamentu a pán premiér, prosím Vás, aby ste zachovali Múzeum SNP v postavení samostatnej ústrednej celonárodnej inštitúcie.

Ak máme byť schopní odkaz SNP odovzdať budúcim generáciám tak, aby ho úprimne prijali a v demokratickej tradícii Povstania pokračovali, potrebujeme srdce i rozum. Iba človek so silným rozumom a úprimným srdcom dokáže zapáľovať iných.

Nikto z nás, účastníkov Povstania nemyslel na seba a na prítomnosť. Nech to, prosím, neznie pateticky, ale my sme naozaj bojovali obeťavo a s nasadením životov mysliac na budúcnosť. Na ňu myslím pri každom mojom stretnutí s mladými ľuďmi. V tomto spočíva význam nášho zväzu, i nášho múzea pre našu spoločnosť. Lebo ak tento pocit a toto pochopenie dokážeme v mladých ľuďoch vyvolať, nemusíme sa báť o slobodu, demokraciu, ľudské práva a najmä o mier. A práve v tom spočíva skutočný odkaz Povstania.

Je v rukách politikov a diplomatov robiť všetko pre to, aby sa vojnové zlo nikdy neopakovalo. Je tu veľká spoločenská organizácia – SZPB – ktorá v tom bude nápomocná. Rovnako ako naše duchovné centrum – Múzeum SNP, ktoré musí zostať na tom mieste spoločnosti, kde bolo doteraz a kam podľa mojej skromnej mienky patrí aj do budúcnosti.

Povstalecký vojak Vlado Strmeň požiadal z pódia ústredných osláv Povstania vládu, aby Múzeum SNP ponechala v jeho dnešnej podobe. Ľudia kričali bravó, čo však urobí vládna mašinéria? foto Ján Rohár

Na Háji Nicovô obnovili areál

Martin Krno

Po 60 rokoch na vyvýšenine nad Liptovským Mikulášom po druhý raz sprístupnili vojenský cintorín českých a slovenských bojovníkov proti fašizmu. Ide o najväčší pietny areál svojho druhu na území bývalého Československa s rozlohou päť hektárov. Svoj posledný sen tu sníva 1379 príslušníkov 1. čs. armádneho zboru aj partizáni, ktorí padli pri oslobodzovaní Liptova pred 76 rokmi.

Ako vo svojom prejave zdôraznil primátor Liptovského Mikuláša Ján Bleháč, tisíce hrobov sa podarilo obnoviť a zrekonštruovať aj prístupovú cestu vďaka finančnej podpore ešte bývalej vlády Petra Pellegriniho vo výške 500-tisíc eur. Na slávnostnom zhromaždení, ktoré sa nieslo v znamení myšlienky Ludo-

víta Štúra „Iba slobodný človek vie, čo musí a čo nemusí urobiť“, privítali aj priamych účastníkov bojov generál majora Jána Il'ánovského a Pavla Chrapčiaka, ako aj predsedu Českého zväzu bojovníkov za slobodu Jaroslava Vodičku.

Primátor a poslanec NR SR (Hlas-SD) Bleháč tiež pripomenul, že

o centrum Liptova sa bojovalo od 31. januára do 4. apríla 1945, teda o tri dni dlhšie, ako trval ozbrojený odpor povstaleckej armády proti nemeckému Wehrmachtu.

Súčasný fašizmus je rafinovaný

Minister obrany Jaroslav Naď charakterizoval účastníkov protifašistického odboja troma slovami: odhodlanie, hrdinstvo a budúcnosť. Potvrdil, že spolu s mestom Liptovský Mikuláš sa bude usilovať o to, aby sa areál na Háji Nicovô stal za Vojenským národným cintorínom.

(Pokračovanie na str. 2)

Deň hanby a deň hrdosti

Braňo Ondruš

Zakazuje sa uzavrieť manželstvo medzi Židom (Židovkou) a Nežidovkou (Nežidom). Židia nemajú volebné právo, Žid nesmie byť zamestnaný v službách štátu a verejných ustanovizní vôbec. Žid nemôže byť verejným notárom, advokátom, civilným inžinierom. Židia nemôžu vykonávať lekársku a zverolekársku prax. Židom sa zakazuje, Židia nesmú, Židia nemajú právo, nemajú nárok...

Tento týždeň, 9. septembra, je to 80 rokov od vydania najohavnejšej, najodpornejšej a najbrutálnejšej právnej normy, akú kedy vydali sloven-

ské vládne orgány. Tzv. Židovský kódex predstavuje 270 hanebných paragrafov, ktoré z občanov tzv. Slovenského štátu spravil bezprávne ľudské bytosti. Nech si spomenieme na akékoľvek ľudské právo, na akékoľvek právo občana, o všetky Židia prišli. Židovský kódex bol poslednou kľúčovou normou pre úplné vyhladenie Židov u nás, ktoré sa zakrátko začalo realizovať ich transportovaním do koncentračných táborov.

Najkrutejší v Európe

Protižidovská legislatíva v tom čase nebola výnimočná ani u nás, ani inde v Európe. Podrobnejšie porovnávanie právnych noriem však ukazuje,

že „farská republika“ mala s najväčšou pravdepodobnosťou najprísnejšie a najkrutejšie zákonodarstvo namierené proti Židom. Židovský kódex sa inšpiroval nemeckými norimberskými zákonmi z roku 1935.

Týždenník Ľudové noviny vo svojom článku „Už odbilo Židom!“ zo septembra 1941 o nových zákonných nariadeniach pochvalne konštatoval, že „v istom ohľade sú prísnejšie ako nemecké“ a v ďalšom príspevku uvádza, že sú „vzorom pre celú Európu“. Oproti norimberským rasovým zákonom boli naše obsiahlejšie. Raz hovorili o židovskej rase, inokedy o židovskom vyznaní.

(Pokračovanie na str. 2)

Na Háji Nicovô obnovili areál

(Dokončenie zo str. 1)

Predseda SZPB Pavol Sečkář varoval pred súčasným fašizmom, ktoré je rafinovaný, modernizovaný, prezlečený do neofašistického a neonacistického kabáta, ťaží zo sociálnych problémov, no riešenia neponúka a keď, tak spôsobom zaváňajúcim násilím a diskrimináciou.

Ani v hustom daždi nezabúdali na pamiatku

Pre hustý dážď zrušili následný. „Keď sme tu na jar siali trávu, boli horúčavy, sucho,“ povzdychla si aktivistka SZPB. Medzi tými, ktorí zapalovali kahance pri náhrobkoch, sme zastihli aj poslancov za Hlas-SD Denisu Sakovú a Petra Pellegriniho. „Keď sme tu nedávno mali brigádu,“

povedali, „vládlo krásne počasie, a dnes...“

Nad jedným hrobom sa skláňala mladá žena so synom: „Nie je to náš príbuzný,“ odvetila na našu otázku. „Ale na nikoho nesmieme zabudnúť. Keď bude pekne, vrátíme sa a všetkým zapálime kahance.“

Malý priateľ SZPB

Pietnemu aktu na Háji Nicovô predchádzalo kladenie venčov k pomníkom ČA a 28 padlým občanom Mikuláša na tamomšom námestí. Predseda ObV SZPB Ján Martinko pripomenul, že v bojoch SNP a za oslobodenie vlasti položilo život okolo 600 Liptákov. Podotkol, že vďaka dotácii Pellegriniho vlády sa podarilo obnoviť iba časť areálu. Náklad-

nú opravu si vyžaduje upevnenie základov pod hlavným pylónom pamätníka, a tiež zreštaurovanie dvoch súsoší pri

Iba 8-ročný Patrik Višňovský je príslubom perspektívy SZPB.

foto autor

Deň hanby a deň hrdosti

(Dokončenie zo str. 1)

Hoci príprava kódexu trvala dlhšie, signálom k jeho dokončeniu a vydaniu bol zákerný útok Hitlerovho Wermachtu na ZSSR. „Židobolševizmus“, propaganda o komunizme ako nástroji Židov na ovládnutie sveta patrila do základnej ideologickej výbavy NSDAP i HSLŠ. Dva mesiace po úspešnom ťažení na-

cistických vojsk, sprevádzaných plienením, vyvražďovaním predstaviteľov sovietskej moci a genocídou Židov na „dobytych východných územiach“ Tisova a Tukova klika nemala žiadne pochybnosti o definitívnom víťazstve Nemecka.

Židia a komunisti

Židovský kódex bol nielen prejavom

domáceho zúrivého antisemitizmu, ale aj dôkazom vazalskej vernosti ľudákov v boji proti „židobolševizmu“. Toto nariadenie a nasadenie slovenskej armády proti ZSSR nie sú oddelené udalosti. Likvidácia Židov a likvidácia komunistov boli od vydania Mein Kampf najvyššími cieľmi nacizmu. Židovský kódex preto treba chápať ako „hrdý príspevok“ odporných slovenských Hitlerových spojencov u nás.

Vyspelosť demokratických Slovákov spočíva v odvahe otvorene hovoriť o tomto dni národnej hanby. Antifašisti včera i dnes sa neboja objektívneho hodnotenia úlohy tzv. Židovského kódexu v našich dejinách. Hrdo zdôrazňujeme, že SNR okamžite po prebratí moci v Banskej Bystrici celú protizidovskú legislatívu zrušila. Aj vo svetle holokastu je preto 29. august (ako aj ďalšie dni Povstania) oprávnene dňom národnej hrdosti.

Národné oslavy bez verejnosti

Branislav Ondruš

„Pokiaľ sa nezlomí vôľa odpo- rovať, pokiaľ posledný bojovník nezloží zbraň, nemožno hovoriť o porážke! A nič také sa na Slovensku na konci roku 1944 a začiatkom roku 1945 nestalo!“ Takto vysvetlil predseda NR SR Boris Kollár, že SNP nebolo porazené ani vojensky, ani politicky. Na ústredných oslavách Povstania tradične vystúpili najvyšší predstavitelia štátu, ale verejnosť na ňom netradične chýbala.

Prezidentka Zuzana Čaputová zdôraznila, že povstanci sa postavili na správnu stranu dejín: „Za svoj odvážny postoj ste mohli zaplatiť najvyššiu cenu nielen vy, ale aj vaši najbližší. Napriek tomu ste našli v sebe silu a odhodlanie. Všetky ďalšie generácie vám nikdy nebudú môcť byť dostatočne vďačné za to, čo ste pre nich a našu republiku urobili.“

Priemerní politici...

Povstanie podľa prezidentky bránilo hodnoty, na ktorých stál a stojí demokratický a humánný svet. „Oslavujeme ho ako jeden z najvýznamnejších štátnych sviatkov, lebo ním sebe, aj svetu hovoríme, čím sme a čím chceme byť, k čomu sa bytostne hlásime.“ Prezidentka SR vyzvala, aby nik nepochyboval, že „muži a ženy Povstania urobili pre svoju vlasť najviac, čo v danej chvíli urobiť mohli.“

Aj premiér Eduard Heger ďakoval účastníkom SNP: „Na týchto ľudí môžeme byť právom hrdí.“ A zdôraznil, že vďaka vojnovým veteránom nemožno vzdávať len počas štátnych sviatkov a pamätných dní.

...burcujúci Strmeň

Zatiaľ čo vystúpenia politikov možno označiť za bežné, priamy účastník SNP Vlado Strmeň (časť jeho príhovoru uverejňujeme ako úvodník) vyvolal

opakovaný potlesk. Ovácie zožal najmä za apel na zachovanie Múzea SNP. Minister obrany Jaroslav Nad' v tej chvíli jediný netlieskal a tváril sa mrzuto.

Strmeňove vystúpenie však opakované hlukom narušovala skupinka demonštrantov, ktorí boli mimo areálu Múzea SNP. Ich zúrivosť nerozlišovala medzi vládnymi politikmi a povstalcami, ktorý vládu kritizoval. Zvýrazňovali však fakt, že zatiaľ čo hrdina SNP spomínal na nadšenie verejnosti na prvých oslavách v roku 1945, teraz bola verejnosť z účasti na oslavách vylúčená.

Strach vlády z ľudí

Oficiálne pre epidemiologické obmedzenia mohlo byť prítomných iba 1000 pozvaných. Zatiaľ čo oslavy sa uskutočnili na otvorenom priestore, iba pár dní neskôr vláda dovolila tisícom ľudí bez rúšok zaplniť uzavretý zimný štadión v Bratislave. Pripomienka SNP sa namiesto všeludovej slávnosti zmenila na exkluzívne stretnutie „verchušky“.

Široká antifašistická verejnosť sa tak stala obeťou súboja agresívnych protivládnych skupiniek a vlády, ktorá sa bojí konfrontácie svojej politiky s verejnou mienkou.

Peter Pellegrini s delegáciou strany Hlas-SD na protest proti tomuto rozhodnutiu prišiel do Múzea SNP položiť veniec vďaka až popoludní, keď už bol areál prístupný verejnosti. „Odmietam delenie spoločnosti, ktoré systematicky uskutočňuje táto moc. Nadviažeme na hrdinský odkaz našich dedov a otcov zo SNP a spojme sa pre budúcnosť Slovenska,“ vyzval premiér.

Na Námestí SNP za Múzeum SNP

Ján Rohár

„Bez politickej, organizačnej prípravy na všetkých úrovniach, bez výrazných hospodárskych opatrení, by sa tu uskutočnil iba vojenský puč, akých bolo v závere vojny v Európe niekoľko“, vyhlásil predseda ObV SZPB Bratislava Martin Krno pri príležitosti 77. výročia Povstania na Námestí SNP v Bratislave 26. augusta. Zdôraznil, že nesprávne hľadiská sa premietajú do návrhu, aby sa naša vrcholná a najmodernejšia múzejná inštitúcia – Múzeum SNP – rozdelila a podstatná časť preradila pod rezort obrany. Podľa Krno k rozhodnutiu neprišlo na základe širokej debaty odborníkov, ale na základe pochybnej predstavy dvoch členov vlády.

Jeden z nich, minister obrany Jaroslav Nad' bol v tej chvíli medzi účastníkmi spomienkového zhromaždenia a nepochybne sa mu tieto slová počúvali ťažko. Ešte silnejším momentom bolo, keď si ho krátko po skončení zhromaždenia odchytila priama účastníčka SNP Anka Bergerová. Pozerajúc mu priamo do očí ho prosila, aby upustil od svojho zámeru. Žiadala ho, aby Múzeum SNP naďalej ostalo celonárodné a nepremenilo sa na vojenské.

Delegáciu SZPB viedol predseda Pavol Sečkář, ktorého sprevádzal aj plk v. v. Jaroslav Vodička, predseda našej partnerskej organizácie Českého zväzu bojovníkov za slobodu. Nechýbalo ani množstvo delegácií štátnych a samosprávnych orgánov, za vládu bol prítomný aj minister financií Igor Matovič, ďalej podpredsedovia NR SR, ako aj predstavitelia diplomatických misií. Silný odkaz z osláv Povstania si vypočulo veľké množstvo ľudí a dúfame, že neostane nevypočutý.

Parlamentná opozícia odmietla účasť na oficiálnom programe, lebo vláda vylúčila verejnosť. Expremiér Peter Pellegrini a bývalá ministerska kultúry Ľubica Laššáková však Múzeum SNP neobišli.

foto Ján Rohár

Ani Gemer na SNP nezabúda

Milan Malček, predseda ZO SZPB partizána Tótha Rožňava

Pietne spomienkové podujatia pri príležitosti 77. výročia SNP sa 27. augusta uskutočnili aj na Gemeri. V spolupráci SZPB s vedením Rožňavy jej obyvatelia položili vence pri soche partizána Jozefa Tótha a na Námestí 1. mája pri soche československého partizána. V Gemerskej Polome odhalili pamätnú tabuľu.

Starostka Lilian Brondošová za účasti členov SZPB odhalila tabuľu pripomínajúcu histo-

rické udalosti spojené s 2. svetovou vojnou a účasťou miestnych obyvateľov v SNP. Podakovala sa všetkým členom ZO SZPB a ostatným, ktorí sa po-

dieľali na rekonštrukcii pomníka v obci a organizovaní osláv. Ako podpredseda ObV SZPB v Rožňave odovzdal autor tohto článku autorovi pamätnej tabule Samue-

lovi Očkajikovi ocenenie za angažovanosť pri objasnení a zdokumentovaní vojnových udalostí.

Vence sme položili aj k obnovenému pomníku padlým obyvateľom obce a navštívili sme pamätné miesto tragickej havárie sovietskeho vojenského doprav-

ného lietadla s príslušníkmi 2. čs. samostatnej paradestnej brigády na vrchu Flôs. Popoludní sa na počesť SNP v obci rozohrela symbolická partizánska vatra.

Ešte predtým na slávnosti v Rožňave po prehratí autentického vysielania Slobodného vysieláča z 29. 8. 1944 primátor Michal Domík ocenil význam domáceho odboja a poukázal na trvalý odkaz SNP. Predseda ObV SZPB Juraj Bernár odovzdal čestné uznanie Božene Gašparecovej za dlhoročnú prácu a minutou ticha si prítomní uctili pamiatku členov ZO SZPB, ktorí nás navždy opustili od posledných spomienkových osláv.

Časť z účastníkov osláv SNP na Gemeri.

foto autor

Návrat do protifašistického boja

Väčšinu exponátov si môžete chytiť a poťažkať, uniformy aj obliecť.

foto autorka

Ludmila Rešovská, ObV SZPB Poprad

Od 10. júla 2021 je v Dome kultúry vo Svite stála expozícia Protifašistický odboj v 2. svetovej vojne. Jej autorom je Karol Floriančík z Vojensko-historického klubu Tiger, modelár a tamojší člen SZPB. Expozícia je unikátna tým, že exponáty môžu návštevníci chytiť, poťažkať ich, ba uniformy si aj vyskúšať.

Jednu časť tvoria modely lietadiel, automobilov, tankov, motoriek, obrnenej techniky, vlakov a figúrky vojakov v dobových uniformách všetkých armád, ktoré sa bojov zúčastnili. Časť modelov vyrobil sám autor výstavy, časť mu zapožičali iní modelári.

Uniformy, zbrane, lopatky

Druhú časť expozície tvoria skutočné uniformy, v ktorých bojovali Slováci. Návštevníci si môžu pozrieť výzbroj i výstroj vojakov Slovenskej armády a partizánov.

Na paneloch zhromaždil Marcel Maniak SNP na dobových fotografiách s popismi ťažkých bojov najmä v našom regióne.

Každá z armád, ktorá na Slovensku bojovala tu zanechala nielen muníciu, ale aj výzbroj a výstroj – uniformy, ručné zbrane, nože, rôzne helmy, pracky, lopatky, bandasky, sudy. Pozrieť si môžete rôzne originály, ale aj repliky vyznamenaní.

Vyskúšajte na vlastnej koži

K tomu všetkému vás zaujme pútavé rozprávanie autora výstavy, popretkávané historikami o hrdinských bojoch vojakov a partizánov.

A zatiaľ čo vo väčšine múzeí sú exponáty uložené v presklených skrinkách, vo Svite si môžete vlastnými rukami poťažkať guľomet, pušku, samopal, zásobníky, lopatky. Môžete sa dotknúť a ohmatat uniformy či helmy. Možnosť obliecť sa do vystavených uniforiem, zobrať do ruky zbraň a odfotiť sa neláka len deti...

Lehote pod Vtáčnikom slávil SNP

Predseda SZPB Pavol Sečár (v prvom rade v strede), tajomník V. Longauer a J. Žiak s Jozefom Ťažkým (v pozadí) pri pamätníku pod Vtáčnikom.

foto autor

Branislav Balogh

V Lehote pod Vtáčnikom slávil SNP 25. augusta. Delegáciu SZPB viedol predseda Pavol Sečár, prítomní boli tajomník ÚR Viliam Longauer, predseda ObV Prievidza Ján Žiak, predseda miestnej ZO SZPB A. Turčan, ako aj Jozef Ťažký z ústredia SZPB.

Predseda SZPB zdôraznil nutnosť boja proti modernému fašizmu, ktorý je neraz sofistikovanejší, než ten vojnový a predvojnový. A. Turčan pripomenul vznik oddie-

lu Vtáčnik a Hornonitrianskej partizánskej brigády pod velením bratov Hagarovcov. Poslanci parlamentu L. Blaha a R. Takáč nadviazali slovami, že je nutné pripomínať si milióny padlých Slovanov, hrdinstvo Červenoarmejcov, ale aj komunistov, ktorých podiel na SNP sa dnes zmenšuje.

Po pietnom akte nasledovala prehliadka partizánskeho bunkra a poľnej nemocnice v areály. Napokon P. Sečár, L. Blaha a starosta obce Ján Daňo zapálili partizánsku vatru. O kultúrny program sa postarala skupina Dúbravanka.

Výročie SNP v Trebišove

Ladislav Lippai, predseda Oblastnej revízie komisie a predseda ZO SZPB Trebišov 2

Na Mestskom cintoríne v Trebišove sme pri pamätníku Osloboditeľov 27. augusta vzdali hold a úctu 267 tu pochovaným vojakom ČA. Pietny akt kladenia vencov pod vlajkami SR a RF a za zvukov pochodu padlých revolucionárov začali členovia oblastnej organizácie SZPB Trebišov.

Po hymnách SR a RF a básni spätnej s udalosťami spred 77 rokov predseda ObV SZPB Milan Urban privítal primátora Mareka Čižmára, hostí a občanov. Ocenil hrdinstvo i utrpenie vojakov a partizánov. Neopomenul generálov Jána Goliana, Rudolfa Viesta a ľudí, ktorí čelili utrpeniu spôsobenému nemeckými vojskami a domácimi prísluhovačmi.

Vyjadril poľutovanie nad zamlčováním a prekrúcaním skutočností o SNP. Nabádal spoluobčanov, aby navštívili Duklu a Dargovský priesmyk, kde len červenoarmejcov padlo 22 tisíc. Spomenul 95-ročnú Annu Petrovskú a 96-ročného Jána Čintalu, posledných dvoch žijúcich partizánov v našej oblastnej organizácii.

V závere pripomenul vlnajúci a predvlnajúci prejav prezidentky Zuzany Čaputovej, ktorá sa v Banskej Bystrici obdivne vyjadrila o hrdinstve bojovníkov Povstania. Jej slová dozaista zahriali srdiečka žijúcich hrdinov SNP. Budú ich však hriať aj keď prideme o Múzeum SNP, o symbol Povstania, v ktorom bojovali naši hrdinovia?

Po príhovore si Jozef Fedor, Miroslav Štabrila, Jozef Benej a autor článku prevzali ocenenia.

Čelo pietneho sprievodu v Trebišove tvorili (zprava) Marián Kudrík, Milan Urban, Vladimír Lapitka a Pavol Ferenc.

foto Olga Ragánová

Pripomienka v Žiari

Lubomír Jančo, podpredseda ObV Žiar nad Hronom

V Žiari nad Hronom si 77. výročie SNP pripomenuli pri soche veliteľa partizánskeho oddielu Sitno Ladislava Exnára. Išlo o prvú partizánsku jednotku na strednom Slovensku. Podujatie zorganizovali tamojší ObV SZPB, okresný a mestský úrad.

Exnára niekoľkokrát zatkli až sa v roku 1945 dostal do koncentráku v Mauthausene, kde zomrel. Pochovaný je v Slávičom údolí v Bratislave.

Predseda ObV Jaroslav Bulko zdôraznil význam SNP ako štátotvorného aktu, vďaka ktorému sa Slováci rehabilitovali a tiež význam pre oslabenie nemeckých jednotiek, ktoré museli byť stiahnuté na boj proti povstalcovi. „Nesmieme sa naň pozeráť, ako na boj proti slovenskej štátnosti ale ako na vystúpenie proti konzervatívnej diktatúre s fašistickými prvkami a nemeckého nacizmu. Vážme si hrdinstvo našich dedov, otcov ale aj starých mám ktoré vystúpili v ozbrojenom boji,“ podčiarkol J. Bulko.

Predseda ObV SZPB Žiar nad Hronom Jaroslav Bulko pred sochou Ladislava Exnára.

foto autor.

Dagmar Dvorská – živá obeť holokaustu

Branislav Balogh

Pochádzala z rodiny železničiara, no zďaleka necestovala. V rozprávaní tejto dlhoročnej členky SZPB si človek naplno uvedomuje krutosť a nezmyselnosť rasového prenasledovania. V čase keď sa bežne desaťročné deti zabávajú s kamarátmi alebo trávia čas rôznymi hrami a radosťami, ona musela byť doma. Rodáčka z Lučenca, prežila celý život v Čadci.

„Z detstva pred rokom 1939 si pamätám, že som s mamou prala v potoku bielizeň. No neskôr spomienky blednú, keďže som sa nemohla hrať s kamarátmi a ani len chodiť na nákup s mamou, spomínam na to, že som bola doma. Pranie, varenie a kocúr boli denná rutina.

Pomohli Vrbovi a Wetzelovi

Židovský pôvod priniesol príkoria aj otcovi: *Prepustili ho zo železníc a preto sa zamestnal na Hydrocentrále v Ilave. Keďže bol hospodársky dôležitý Žid, mohol ostať, no domov prišiel len raz za týždeň. Život rodiny len z príjmu otca bol ťažký, nehladovali sme, no bol fádny pre nemožnosť normálneho života.*

O existencii koncentračných táborov sa dozvedeli osobne od známej dvojice Rudolfa Vrba a Alfréda Wetzela. *„Kurič ich navigoval k nám domov, keďže sme spolu so zubárom Weissom boli dve židovské rodiny. Pamätám si, že moja mama im dala šaty. Prišli k nám totiž vo väzenských mundúroch.“*

Do Auschwitzu

Cyklicky sa opakujúce týždne rozčerili Hlinkoví gardisti. Ich príchod bol v auguste 1944 pre rodinu pohromou. Prišli k nim domov do bytu dvaja gardisti v čiernych uniformách a esesák v šedozelenej rovnošate a prikázali, aby išli s nimi. *„Bolo to hrozné, práve sme sa vrátili z kúpania v Kysuci a ja som mala len letné šaty a sandále, v nich som prešla tábormi.“* Následne prišli do budovy miestneho súdu a odtiaľ nákladniakom do Auschwitzu-Birkenau.

Privítali ich slovenské ženy z prvých transportov. Nikto sa ich na nič nespýtal, už neboli ľuďmi. Jej jedinou identifikáciou bolo anonymné číslo. Z pani Dagmar sa stalo číslo 24983. Nasledovalo triedenie,

kde sa stretla aj s neslávnyim lekárom Mengelem. O živote a smrti rozhodoval gombík. Ak si lekár s dlaňou položenou na hrudi, nechal ukazovák na gombíku, prežili ste. V prípade, že ním ukázal pred seba, znamenalo to rozsudok smrti.

Stretnutie s Mengelem

Dagmar Dvorská na to spomína takto: *„Rozdelili mužov a ženy, museli sme sa vyzliecť a ísť na triedenie. Mengele sa pri mne zastavil a spýtal sa, či viem pracovať. Nemecky som odpovedala, že viem. Prst nechal na gombíku a prežila som triedenie.“* Nasledovala fádna realita života v lágri. V rovnakom oblečení v bloku A strávili

chodia pracovať do akejkoľvek fabriky a kameňolomu. *„Jedinou zmenou v režime dňa bolo, keď prišiel esesák so psom a ukázal na, povedzme, tri kóje. A tri ženy odišli na smrť.“* Spomína tiež na pre nás nepredstaviteľnú zimu, keď v letných šatách trikrát denne stávala v chlade, či v zlom počasí na „apeloch“. To, že väzňov neobchádzali choroby ilustruje aj týfus jej matky: *„Keď mama dostala týfus musela som ju podprieť, aby nespadla, inak by ju odniesli na Schonungsblok (nemocničný blok). V ňom ležali polomŕtvi, ktorým ešte zažíva sťahovali oblečenie. Tak sa niektorí dostali k inému oblečeniu, než v akom prišli.“*

Neobutí, bez jedla, v treskúcej zime

Zlom v táborovom živote nastal v decembri 1944. Vtedy ich presunuli do Bergen-Belsenu. Spomína si na najmarkantnejšie rozdiely: *„To bol celkom iný tábor. Mali tam pre nás miesto bu-*

Jubilujúca deväťdesiatnička vo svojej obývačke.

v kójach čakáním na smrť celé dni. Občas im doniesli polievku alebo kus chleba.

Iní väzni rozprávali, že niektorí s červeno-bielymi šatkami

dov stany a keďže nebol ďaleko od mora (vzdialený cca 150 km od Severného mora, pozn. red.), prudký primorský vietor nám ich vzal. Ostali sme učupení triasiť sa od zimy až do druhého dňa, keď nám doniesli náhradné stany“, spomína mrzuto obeť antisemitského besnenia.

Po vyše týždni nasledoval presun do iného tábora, Gelsenau. Odtiaľ má opäť trpký zážitok: *„Znova sme stáli, tentoraz neobutí, bez jedla, v treskúcej zime približne 12 hodín!“* No mráz a choroby neboli jedinými súženiami v koncentrákoch. Väzňov mučil aj hlad, stravu v Gelsenau tvoril malý kúsok chleba večer a listy šľavelu, ktoré jej natrhala mama.

Pani Dvorská pracuje v SZPB už vyše polstoročie.

Na pochode na smrť

Z Gelsenau, kde prežili Nový rok 1945 ich transportovali cez Protektorát Čechy a Morava, kde mali prestávku. *„Tam nám doniesli polievku, no mama sa zranila. Spadla a rozrazila si priehlavok,“* rozpráva a siaha si na čelo. Jej matka bola vysilená, keď sa stretla s ľudskosťou, tak málo vídanou v agónii a besnení koncentračných táborov.

Pochodujúc z vlaku do Mauthausenu jej mame prišlo zle spadla na zem a nevládala kráčať ďalej. Na to ju dozorkyňa šla biť. *„Bolo to pred vilkou, z ktorej vyšiel pán v uniforme a zahriakol ju! Spýtal sa jej, či vari väzni nie sú ľudia a rozkázal pod hrozbou sťažnosti, aby nevládných vzal voz ťahaný koňom,“* rozochveným hlasom opisuje pani Dvorská situáciu, ktorá jej mame zachránila život. Skutočne prišiel voz, na ktorý nevládných naložili. Všetko to utrpenie si však vyžiadalo svoju daň na váhe, ktorá sa po príchode do Mauthausenu znížila na 25 kilogramov.

Oslobodenie je ako biele periny

Kontakt s osloboditeľmi z tretej armády USA bol pre pani Dvorskú aj prvý kontakt so živým černochoom. Role sa vymenili a ubytovanie dozorcov sa stalo miestom, kam prišli väzni. Jeden z vojakov takto vzal aj dievčinu z Čadce.

Čistota priestoru po špine tábora bola šokom: *„Zdalo sa mi, že snívam, všetko tam totiž bolo biele,“* nostalgicky na pekný moment spomína obeť koncentráku. Po oslobodení sa loďou po Dunaji preplavili do Bratislavy, kde starostlivosť o podvyživených pacientov prevzal Červený kríž. Následne sa s tetou dostala na Myjavu. Bola neduživá a primár z Rumunska povedal, že má tak dva-tri dni života.

Dlhé liečenie

Druhý dych jej vlialo stretnutie s otcom: *„Keď mama zvolala apko, ako ho nazývala, mne sa v momente vrátila sila, vyskočila som na nohy a šla ho objasť.“* No chvíľa radosti trvala len krátko a pre vnútorné zápaly ju museli hospitalizovať v nemocnici v Žiline. *„Krv sa mi obracala na hnis, tak nás vzali do Tatier,“* spomína si na prvý kontakt so sanatóriom Jana Opatrného v Hornom Smokovci, kde strávila dva roky.

Po nich strávila čas doma, pre chybu lekárov sa znova vrátila na liečbu, kým nezačala začiatkom 50. rokov navštevovať strednú školu. So zdravým poznačeným koncentračným táborom nastúpila v roku 1956 do zamestnania v Oblastnom hostiteľsko-hospodárskom kombináte. Istý čas pracovala v reštaurácii v Žiline a následne v Čadci.

Vyše polstoročie vo väze

Obete koncentračných táborov mali nárok na vydanie preukazu, že boli politickými väzňami, vďaka čomu sa dostala aj do ČSZPB. Na základe aktívnej činnosti od začiatku členstva sa stala v roku 1970 tajomníčkou Okresnej organizácie ČSZPB Čadca. Následne pôsobila v jej revíznej komisii a od roku 2005 – po zániku okresnej organizácie Čadca – ako predsedníčka ZO SZPB Čadca.

V týchto dňoch sa naša dlhoročná členka a živý príklad krutosti nacistického plánu na úplné vyhladenie Židov len kvôli zvrátenému antisemitizmu Adolfa Hitlera a jeho prívržencov aj u nás, na Slovensku, dožíva priam neuveriteľného životného jubilea.

K nádherným 90. narodeninám Dagmar Dvorskej aj naša redakcia srdečne gratuluje.

Rodičia pani Dvorskej.

Storočnica všestrannej osobnosti

Martin Krno

Významný publicista, spisovateľ, básnik, dramatik, prekladateľ, vydavateľ a organizátor kultúrneho života na Slovensku Miro Procházka bol aj jedným z prvých šéfredaktorov odbojárskeho časopisu Bojovník. V lete sme si pripomenuli storočnicu jeho narodenia.

Narodil sa 1. augusta 1921 v Žiline v rodine českého staviteľa. Nevlastný brat Vladimír skončil v roku 1941 ako francúzsky špión na Abwehrministeriu v Berlíne pred popravou čatou. Po matke, ktorá mala po celý život zanietenie pre hudbu a poéziu, zdedil i zmysel pre životný optimizmus a vášeň milovať reči cudzích národov. Aktívne ovládal sedem svetových jazykov. Po otcovi prevzal zase zmysel pre presné kombinácie a organizáciu práce.

S umením si potykal na ľudovej škole

Ako sedemročný založil doma na Hviezdoslavovej ulici bábkové divadlo, pre ktoré písal hry a redigoval ručne písaný časopis. Počas gymnaziálnych štúdií reprezentoval rodné mesto a neskôr i Slovensko v ľahkoatletických disciplínach, cyklistike a šachu, v Žiline hral v simultánke s majstrom sveta Alexandrom Alechinom.

V škole režíroval scény, kabarety, hrával divadlo, písal šansóny, muzicíroval v kapele. Ako recitátor vyhrával preteky na miestnej i celoslovenskej úrovni. Už pred maturitou mu zverejnili prvé preklady francúzskych a nemeckých básnikov, recenzie z kultúrnych podujatí a jeho prvé verše namierené proti vojne.

V štáte to páchlo stuchlinou

Od jesene 1940 študoval na Vysokej škole obchodnej v Bratislave. Pritom sa venoval literatúre a umeleckej kritike, pra-

videlne sa stretával s umelcami svojho pokolenia. Začali mu uverejňovať básne v Smrekovom Eláne a v Lukáčovej Tvorbe, vydal prvú zbierku *Vejárom tvojich mihálnic* s humanistickým, protifašisticky ladeným záverom.

Keď Úrad propagandy zakázal publikovať Procházkovú príspevky, písal pod rozličnými pseudonymami do slovensky vydávaných plátkov v Budapešti a Berlíne. Práve tam, v sídle fűhrera vyšli jeho verše: „Páchne tu stuchlinou a čpie ozónom strachu,/ pirátska korveta blíží sa ku skalisku./ Potkani tušia smrť...“ Procházkové básne, ktoré zneli z vysielania Volá Londýn, sa po vojne stali základom súboru *Storočie malomocných*.

Riaditeľ vydavateľstva odbojárov

Po oslobodení pôsobil dva roky ako profesor na Strednej obchodnej škole v Žiline, neskôr sa natrvalo presťahoval do Bratislavy. V rokoch 1948 až 1950 bol tlačovým tajomníkom predsedu SNR Karola Šmidkeho, potom nastúpil do dramaturgie Čs. štátneho filmu, odkiaľ odišiel do redakcie Bojovník, tlačového orgánu Zväzu protifašistických bojovníkov a odtiaľ zase do paralelného podniku odbojárov – vydavateľstva Dukla, kde pracoval ako šéfredaktor a potom ako riaditeľ.

Z vydavateľstva, ktoré malo pri jeho príchode iba päť zamestnancov, vyrástol za tri roky podnik s vyše 30 pracovníkmi.

Miro Procházka s manželkou Máriou Kráľovičovou.

Namiesto 2–3 kníh ročne vychádzalo päť desiatok! V roku 1950 vydalo toľko pôvodnej literatúry ako všetky ostatné vydavateľstvá dokopy. Tu prvýkrát v Československu vytlačili aj Polevojov *Príbeh ozajstného človeka* o sovietskom vojakovi Meresjevovi.

Procházková zbierka básní *Povstanie* vyšla v troch vydaniach. Od roku 1955 pôsobil na povereníctve kultúry, jeho zá-

sluhou dostala Magda Lokvencová-Husáková príležitosť opäť režírovať v košickom divadle.

Publicistom do posledného dychu

Bol členom redakčných rád viacerých časopisov. Prispieval aj do zahraničných médií (Komsomoľskaja Pravda, moskovská Pravda, Maimiči Šimbun, Film Polski, L'Humanité, la Stampa, Züricher Zeitung,

Die Welt). Ako prvý spisovateľ na Slovensku umeleckou formou spracoval tému olympijských hier (Arrivederci Roma, Most cez rieknu Inn, Biela spiacca žena).

Režisér Jozef Medved' v roku 1980 nakrútil podľa jeho scenára film *Živá voda* o českom lekárovi Ivanovi Háľkovi pôsobiacom na Kysuciach. Od toho roku až do dôchodku desať rokov pracoval na poste šéfredaktora obľúbeného časopisu Film a divadlo, pre ktorý z pôvodných 4-tisíc výtlačkov vyboxoval papier na 20-tisíc exemplárov. Publikovať neprestal ani po odchode na penziu (Smena, Práca, Pravda, Nové slovo, Mladá fronta Dnes atď.). Chrlil články, reportáže a rozhovory najmä na stránkach ľavicového týždenníka *Slovo*, ktorého súčasťou bol prakticky až do posledného dychu.

Miro Procházka skonal v ranných hodinách 18. októbra 2005 doma, medzi svojimi najbližšími.

Foto: archív rodiny M. Procházku

Mladá generácia aktívnych antifasistov

Miro Procházka so svojimi rovesníkmi Milošom Krnom a Ctiborom Štítnickým založili v roku 1942 Edíciu mladej generácie, pričom línia bola jasná: dôsledný odpor proti vojne, militarizmu a germanizácii v kultúre.

Do tejto skupiny patrila aj poetka Kristína Bendová, Ivan Teren, Ján Brocko, Boris Kocúr, Milan Kraus a ďalší budúci účastníci SNP. Procházka ostro odsudzoval záplavu pseudohodnot importovaných z nacistického Nemecka a Talianska a na ich úkor vyzdvihoval pokrokové slovenské a české hodnoty (Novomeský, Poničan, Nezval, Halas, Seifert). V roku 1942 napísal básne *Stalingrad* a *Sevastopol*, ktoré sa recitovali ilegálne a vysielal ich zahraničný rozhlas.

Od roku 1943 sa množili útoky proti predstaviteľom Mladej generácie. Osobitne útočil časopis Gardista na čele s Milom Urbanom, ktorý Procházku verejne označil za vedúceho „kliky, ktorá v ča-

soch najťažších sa usiluje dokazovať česko-slovenskú kultúrnu jednotu“. Na obranu kamaráta môj otec napísal článok do denníka Slovenská politika, kompromitoval spisovateľa Urbana jeho vlastnými argumentmi zaradiac ho medzi tých, „čo za masťnú varešku zapreli svoj slovenský pôvod“.

Gardistickí predstavitelia náhle zmenili taktiku. Tido J. Gašpar ponúkal Krnovi, Štítnickému a Procházkovi významné posty v aparáte Hlinkovej mládeže s podmienkou, že zverejnia v tlači pozitívne politické vyhlásenie a sériu básní o „hrdinskom“ boji slovenských vojakov na východnom fronte. Na to Krno odpovedal básňou *Šialené predstavenie* a Procházka staťou o zglajchšaltovaní divadla.

Gardisti stratili nervy, reagovali dovedy neslýchane hrubými výpadmi. Úrad propagandy zakázal o. i. uverejňovať Procházkové články, neskôr aj básne a napokon všetko s poznámkou „*živel štátu nespoľahlivý*“.

Stranu pripravil Martin Krno

Miro Procházka mal množstvo priateľov medzi našimi i svetovými literátmi a divadelníkmi. Mnohí z nich pri návšteve Bratislavy u Procházkov nocovali, Marína Kráľovičová bola vynikajúca hostiteľka: Víťoslav Nezval, Friedrich Wolf, Anna Seghersová, Arkadij Rajkin, Oleg Jefremov, Jean Marais, Jean-Paul Belmondo, Gérard Philippe...

Ale aj spomínaný Boris Polevoj či Jerzy Andrzejewski, ktorého román *Popol a diamant* o krušných časoch posledných vojnových dní v Poľsku sfilmoval Andrzej Wajda.

U Procházkovcov na noc zakotvil i ruský spisovateľ Konstantin Simonov. Jeho báseň *Čakaj ma Miro Procházka* preložil pre svoju manželku, dosiaľ patrí do jej základného recitačného repertoáru. Podplukovník Simonov ako dopisovateľ časopisu *Červená hviezda* prešiel všetkými bojiskami Veľkej vlasteneckej vojny od Stalingradu až na západ. Na všetkých frontoch čítali červenoarmejci jeho vojnové poviedky, reportáže a verše. Rozosievali ich ako letáky, vychádzali v časopisoch a neskôr knižne ako zbierky.

Miro Procházka (uprostred) doma s manželkou, režisérmi Georgiom Tovstonogovom (vľavo), hercom a režisérmi Kirillom Lavrovom a herečkou Valentinou Koval'ovou (1982).

Britská a americká pomoc Slovenskému

Stanislav Mičev, Ján Stanislav

Obyvatelia Slovenska skrývali ku koncu druhej svetovej vojny niekoľko desiatok amerických pilotov zostrelých pri prelete nad naším vzdušným priestorom. Práve príprava a realizácia ich evakuácie boli dôvodom na žiadosť úradov USA voči Sovietskemu zväzu, aby mohli k nám vyslať osobitnú vojenskú misiu.

Po udelení súhlasu priletela na Slovensko 17. septembra 1944 prvá skupina šiestich príslušníkov spravodajskej služby Office of Strategic Service (OSS), ktorých velil poručík James Holt Green. Išlo o misiu Dawes.

Deň na to zoskočila na povstalecké územie britská skupina pod vedením majora Johna Sehmera. Skupina s krycím ná-

zvom Windproof mala pôvodne namierené do Maďarska, ale nakoniec sa rozhodli, že zostanú na Slovensku. Britskú misiu vyslali Výkonný orgán zvláštnych úloh – Special Operations Executive (SOE) a Ústredná spravodajská služba – Secret Intelligence Service (SIS). Jej súčasťou bola aj skupina židovských príslušníkov na čele s Chavivou Reikovu.

7. novembra sa dostali do nemeckého zajatia jej šiesti príslušníci v Mýte pod Dumbierom. Od polovice novembra sa ostatní členovia misie ukrývali na Krpáčove, kde ich odhalili nacistické jednotky. Poručík Green bol v tom čase na Veľkom Boku, kde sa nachádzala britská vojenská misia.

Američania sa ukryli v bunkri neďaleko Mýta pod Dumbierom.

ka M. Gulovičová sa zachránila, 24. januára sa spojili s rumunskými jednotkami.

Disharmónia vzťahov spojencov

Pokiaľ ide o rozsah vojenskej materiálnej pomoci západných spojencov, treba objektívne konštatovať, že ju poznačila prehlbujúca sa disharmónia britsko-amerických vzťahov v lete 1944, ktorá mala korene v rozpornom posudzovaní balkánskej otázky a problematiky Stredomoria. Rozporné stanoviská navyše poznačovalo cieľavedomé úsilie Londýna za každú cenu budovať spojenecké vzťahy so ZSSR, ako prostriedku vlastnej bezpečnosti Spojeného kráľovstva a zaručenia jeho záujmov v severozápadnej Európe.

Československá exilová vláda včas nezmapovala, kde boli natrvalo nasmerované vojensko-politické záujmy Veľkej Británie. Nedokázala diferencovane využívať prehlbujúci sa záujem USA o stredoeurópsky priestor na to, aby prostredníctvom OSS zabezpečila materiálnu pomoc Povstaniu.

Eduard Beneš nedocenil skutočnosť, že sa západní spojenci upriamili na dopovanie svojho hlavného – západného frontu. To si vyžadovalo, aby sa netrieštili materiálne a letecké prostriedky a koncentrovali ich, vzhľadom na meniacu sa situáciu, práve na

tomto fronte. A získať sa dalo len od autonómneho OSS.

Hnutie odporu na vedľajšej kolaji

Ozbrojené antifašistické hnutia v Európe, vrátane SNP, v generálnych štáboch západných spojencov hodnotili ako akcie vnútorného frontu – teda ako vedľajšie. Z vojenského aspektu sa za želateľné pokladalo to hnutie odporu, ktoré bezprostredne korešpondovalo s operačnými smermi strategického plánu britskej či americkej armády. Vtedy sa materiálna a letecká pomoc mohla priamo a nekomplikovane zakomponovať do spojeneckých operačných rozkazov.

Slovenské národné povstanie tieto nedeclarované požiadavky Veľkej Británie a USA nespĺňalo geograficky, ani z vojensko-politického aspektu a už vôbec nie z hľadiska mocenských záujmov oboch veľmocí pri pokusoch zakotviť svoj vplyv v stredoeurópskom priestore.

Faktom zostáva, že čs. reprezentácia v Londýne v kritickom čase príprav SNP v lete 1944 a ani v septembri a októbri nepostihla podstatu konfliktu medzi SOE a OSS na najvyššej úrovni, ktorý vznikol v dôsledku rozporných stanovísk pri posudzovaní spoločného projektu v celom stredozemnom priestore, pri riešení problematiky Balká-

Americká misia v Korytnickej doline

Príslušníci americkej misie v SNP zľava J. Mican, J. H. Green a J. Sehmer.

zvom Windproof mala pôvodne namierené do Maďarska, ale nakoniec sa rozhodli, že zostanú na Slovensku. Britskú misiu vyslali Výkonný orgán zvláštnych úloh – Special Operations Executive (SOE) a Ústredná spravodajská služba – Secret Intelligence Service (SIS). Jej súčasťou bola aj skupina židovských príslušníkov na čele s Chavivou Reikovu.

Anglo-americká misia udržovala kontakty cez základňu v talianskom Bari. Ďalších 14 príslušníkov misie USA priletelo na Tri duby 7. októbra. Pripravovaná evakuácia z tohto letiska sa neuskutočnila a tak jej príslušníci spolu s časťou zachránených pilotov ustúpili s povstalcami do hôr.

Namiesto evakuácie ústup do hôr

Celkom 37 ľudí v rámci americkej časti sa premiestnilo na Donovaly a následne do hôr. Už

Ich dvoch kolegov T. Keszthelyia a J. Micana pri návrate z obce, kde hľadali pomoc, zajali Nemci. Následne sa zostávajúci príslušníci presunuli do lesov nad Polomkou. Od 18. do 25. decembra zapalovali členovia oboch misií signálne ohne v nádeji, že priletia záchranné lietadlá. Márne.

Briti tiež ustúpili na Donovaly, odkiaľ sa premiestnili do horskej chaty na Veľkom Boku nad Polomkou. Posledná časť osudu oboch misií bola spoločná. V skorých ranných hodinách 26. decembra sa uskutočnil prepad protipartizánskej jednotky Abwehrgruppe 218 s krycím názvom Edelweiß.

Zajatých britských a amerických vojakov podrobili výsluchom v Bratislave a potom ich deportovali do koncentračného tábora v Hornom Rakúsku Mauthausen. Tu ich v januári 1945 popravili. S. Catlos, K. V. Dunlevy a slovenská tlmočnica

Seton-Watson si zaslúži pamäť

Martin Krno

Spisovateľ a akademik Robert William Seton-Watson patrí medzi zopár svetových osobností, ktoré sa mimoriadnym spôsobom zaslúžili o Slovákov. Na ich utlačenie v Uhorsku upozorňoval celý svet v čase, keď nám bolo najhoršie. Výsledky svojho bádania podporené vlastnými skúsenosťami zhrnul do obsiahlej štúdie Racial problems in Hungary (Národnostná otázka v Uhorsku), ktorá vyšla v roku 1908, teda rok po Černovskej tragédii, ktorá aj vďaka nemu vyvolala celoeurópske reakcie.

Ešte predtým, na jar 1906 odišiel na tri mesiace do Budapešti, aby tam študoval situáciu v Uhorsku. Do šiestich týždňov sa však kvôli svojmu hnevu na Maďarov vrátil do Viedne. Uhorsko začal pôvodne navštevovať ako obdivovateľ jeho histórie, ale skutočnosť, že Maďari prejavili prehnane negatívne postoje voči Rakúšanom, ako aj skutočnosť, že ho v Budapešti oklamali tvrdením, že Slováci vôbec neexistujú, ho motivovali k tomu, aby sa začal dôkladne venovať národnostnej otázke v Uhorsku.

Šokoval britskú verejnosť

V máji a júni roku 1907 navštívil Bratislavu, Skalicu, Modru, Pezinok, Nové Mesto n/V., Trenčín, Turčiansky Sv. Martin, Žilinu, Púchov, Kubín, Ružomberok, Liptovský Sv. Mikuláš a Košice. V rámci tejto cesty sa zoznámil s mnohými poprednými predstaviteľmi slovenského kultúrneho, spoloč-

čenského i politického života ako boli P. O. Hviezdoslav, A. Hlinka, V. Šrobár, M. Hodža, E. Stodola. Práve táto cesta bola podkladom pre štúdiu Racial problems in Hungary.

S najväčšou pravdepodobnosťou na podnet svojich slovenských priateľov, sa zúčastnil ako neoficiálny pozorovateľ volieb v Uhorsku v roku 1910, aby zaznamenal všetky zneužitia a nezrovnalosti, ktoré by mohli voľby sprevádzať. Prešiel z Viedne do prevažne slovenského mesta Skalica, aby získal osobné dojmy. Našiel dostatok materiálov na šokovanie britskej verejnosti. Jeho závery boli uverejnené v mnohých novinách, od radikálneho Nation až po konzervatívne Standard a Morning Post.

Angličania na Slovensku

Jeho boj bol z hľadiska tradičných zahraničných záujmov Británie ničím novým. V dávnejšej minulosti riešilo Anglické kráľovstvo problematické vzťahy s Francúzskom a Španielskom, potom svoju pozornosť prenieslo na novoobjavené svety a budúce zámorské dŕžavy. Vnútrozemské krajiny Európy boli mimo jeho záujmov. Napriek tomu vyštudovaný historik a dnešný veľvyslanec Veľkej Británie na Slovensku Nigel Baker upozorňuje na viaceré bezprostredné kontakty Britov so Slovenskom v minulých storočiach.

„Existuje mnoho nečakaných či nepoznaných historických spojení. Napríklad obľúbený astrológ a matematik kráľovnej Alžbety I. John Dee bol medzi rokmi 1580 až 1590 častým návštevníkom Košíc, kde aj vy-

učoval,“ hovorí Potter pre časopis Kontinentál. V Banskej Bystrici aj tam zomrel.

Nech o ňom

„Spisovateľ a akademik Robert William Seton-Watson patrí medzi zopár svetových osobností, ktoré sa mimoriadnym spôsobom zaslúžili o Slovákov. Na ich utlačenie v Uhorsku upozorňoval celý svet v čase, keď nám bolo najhoršie. Výsledky svojho bádania podporené vlastnými skúsenosťami zhrnul do obsiahlej štúdie Racial problems in Hungary (Národnostná otázka v Uhorsku), ktorá vyšla v roku 1908, teda rok po Černovskej tragédii, ktorá aj vďaka nemu vyvolala celoeurópske reakcie.“

Seton-Watson patrí medzi zopár svetových osobností, ktoré sa mimoriadnym spôsobom zaslúžili o Slovákov. Na ich utlačenie v Uhorsku upozorňoval celý svet v čase, keď nám bolo najhoršie. Výsledky svojho bádania podporené vlastnými skúsenosťami zhrnul do obsiahlej štúdie Racial problems in Hungary (Národnostná otázka v Uhorsku), ktorá vyšla v roku 1908, teda rok po Černovskej tragédii, ktorá aj vďaka nemu vyvolala celoeurópske reakcie.

SZPB uverejňuje pamätníky o ňom. V Bratislave sa nachádza pamätník na jeho počesť.

o národnému povstaní

line.

čné tabule

ovorí Nigel Baker. „Inžinier Isaac d 300 rokmi predstavil atmosféricky stroj Newcomen, zrejme prvý raz na inej Európe, v Novej Bani a v okoli Štiavnice. Našiel tam nový domov, arel.“

om viac vedia mladí

ateľ a akademik Seton-Watson bol T. G. Masaryka, Eduarda Beneša Hodžu a súčasne prvým profesorom nských štúdií na Oxfordskej univerzite. Je britský veľvyslanec. „V roku vedčil britskú vládu, aby podporila okracického Československa a bol ým podporovateľom Čechov a Slopase proti totalitarizmu v prvej potoročia. Keď zavítal v roku 1928 do študenti ho niesli na pleciach celou avnej stanice až do hotela Carlton. e jediným pamätníkom, ktorý má na je busta na rohu Mestského úradu rku. Zaslúžil by si, aby ho aj dnešní ac poznali!“

atson sa zaslúžil aj o to, že viacerí aní Slováci, vrátane básnikov Mar-a a Vladimíra Roya, získali štipendijný pobyt na Edinburskej uni-erejne sa zastal Československa e nacistického Nemecka a v lete lvoval cestu solidarity po našej re-

erčite podporí myšlienku inštalácie n tabúľ tomuto úprímnemu priate-nska v Bratislave i Martine.

nu, resp. gréckej a juhoslovan-skej otázky.

Zlyhanie exilovej vlády v Londýne

Benešova vláda konzultácie s SOE vyhodnocovala ako rokovania s celou západnou skupinou spojencov. Britský SOE a americký OSS jej splyval do celku, preto neuprednostnila samostatné kontakty s funkcionármi OSS. To sa neskôr vypomstilo tým, že sa zo spoločných skladov SOE a OSS v južnom Taliansku na povstalecké Slovensko dostali iba materiálne paberky.

Československá zahraničná reprezentácia dlho zotrvala v zajať na mieru šitého modelu pomoci, ktorý sa zrodil z materiálno-technickej závislosti na Veľkej Británii. Hĺbku tejto závislosti naznačuje skutočnosť, že exilová vláda v Londýne počas druhej svetovej vojny nikdy nedisponovala vlastnými dopravnými leteckými prostriedkami, leteckými materiálmi základňami na Britských ostrovoch či v južnom Taliansku.

Táto závislosť stavala Benešovu vládu aj počas SNP do úlohy tlmočníka požiadaviek 1. československej armády na Slovensku a súčasne prosebníka o materiál- nu pomoc. Spojené kráľovstvo sa v otázke materiálnej pomoci Povstaniu až priveľmi účelovo viazalo na súhlas Sovietskeho zväzu.

Na návšteve u Lackovcov v Liptovskom sv. Mikuláši v júni 1928. Sedia zľava A. Hlinka, R. W. Seton-Watson, L. Bujnová, M. Seton-Watsonová, M. Lacková s vnukom Vladkom. Stojaci prvý zľava J. Slávik, celkom vpravo F. Ruppeldt.

Setona-Watsona s manželkou Mayou vítali všade na Slovensku s kvetmi a otvoreným srdcom, aj v Skalici 17. júla 1938.

Obdobie SNP a holokaustu v Špačinciach

Michal Majtán

Špačince sú modernou obcou neďaleko Trnavy. Historicky majú dávno vekú pravlasť – začiatky osídlenia tu boli už pred 40 000 rokmi. Dochované pamiatky sú z mladšej doby kamennej (3500–2300 rokov pred našim letopočtom) i z doby bronzovej a železnej. Praslovanské etnikum do oblasti preniklo v prvej fáze mladšej doby bronzovej (1300–500 rokov pred n. l.) v podobe lužického ľudu.

Striedali sa tu Kelti, Dákovia, Rimania, Markomani, Kvádovi, Huni, Avari i starí Maďari. Od 5. storočia nášho letopočtu aj Slovania. V 13. storočí v oblasti pôsobili Tatári. Po ich odchode krajina ostala zničená a do veľkej miery vyľudnená. Osídľovali ju pozvaní kolonisti z Nemecka, ktorí sa postupne poslovenčili. V 14. storočí nad územím vládol Matúš Čák Trenčiansky. V 15. storočí tu pôsobili husiti z Čiech. V 16. storočí potom aj Turci a Španieli.

Vítazili komunisti

V Špačinciach počas 1. svetovej vojny žilo v priemere 1 700 ľudí. Z nich vo vojne zahynulo 43. Na prelome rokov 1938/39 žilo v Špačinciach 2 045 ľudí.

Letecký pohľad na centrum Špačinciev.

foto archív autora

V obecných voľbách 12. 6. 1938 protiúdadce strany na čele s komunistami zvíťazili s 380-timi hlasmi proti 216 za ľudovcov. Po vyhlásení autonómie Slovenska vo voľbách do snemu 18. 12. už 100 % hlasovalo za jednotnú kandidátku pod dohľadom gardistov vo volebných miestnostiach.

Okrem eufórie zo samostatnosti štátu a relatívne štandardného života sa aj v Špačinciach objavili temné stránky nacionalizmu a fašizmu. Protižidovské názory sa okatejšie prejavili už krátko po vyhlásení autonómie 9. októbra pomaľovaním židovských domov hanlivými nápismi a 20. októbra im boli zhabané zbrane a neskôr i rádiá, lyžiarske potreby, či hry a hracie karty. Po Viedenskej arbitráži a strate južných území v prospech Maďarska už 4. novembra boli špačinskí Židia bez domovskej príslušnosti deportovaní na zabraté územia.

Tragický osud Židov

Vyhlásenie samostatnosti slovenského štátu väčšina privítala. Na štátnu pôžičku sa vyzbieralo 55-tisíc korún. Miestni Nemci sa dekorovali páskami s hákovým krížom. Viacerí Špačincania boli zapojení do tzv. Malej vojny s Maďarskom na východe. V slovenskej armáde – bojujúcej po boku nacistického Nemecka – ich slúžilo 120. A to od prvých dní 2. svetovej vojny v Poľsku. Zhruba 100 Špačincanov bolo aj na prácach v Nemecku.

Vojna sa obce zo začiatku dotkla minimálne. Len postupne došlo k zdražovaniu a neskôr aj k predaju niektorých tovarov dennej spotreby na lístky. So Židmi bola obec konfrontovaná likvidáciou ich podnikov a arizáciou ich majetku. V roku 1940 ich bolo v obci 23. Odobraté im boli napr. tri obchody so zmiešaným tovarom a predajňa liehovín. Židia boli vyvezení do koncentračných táborov. Nepomohlo ani krstenie v katolíckom kostole, ani výnimky pracovať na bývalom majetku u arizátora.

Obec pomáhala povstalcovi

Do SNP sa zapojili Špačincania z trnavskej vojenskej posádky. Chodili po dedinách a brali so sebou odvodové ročníky. Niektorí odvedení však zakrátko zutekali domov. A približne 20 miestnych ľudí Nemci po zatlačení Povstania do hôr zatkli a odviekli do koncentračných táborov.

Špačincania pomáhali povstaniu aj ukrývaním niekoľkých ruských vojakov, ako aj amerického letca, ktorý pristál v chotári padákom. Tri mesiace strávil v dome Justína Nádaského.

Oslavy SNP pod Tatrami

Ján Rohár

Slovenské národné povstanie sa odohrávalo v čase, keď sa odvaha nemerala rečami, ale konkrétnymi činmi! Tieto slová odzneli 28. augusta na regionálnych oslavách SNP na Partizánskej lúke na Podbanskom z úst predsedu oblastného výboru SZPB Poprad Michala Kopku. Tradičné podujatie, ktoré od roku 1997 organizuje iná podtatranská obec, tento rok organizovalo mesto Vysoké Tatry. Zúčastnili sa na ňom členovia SZPB nielen z Popradu, ale aj z Liptovského Mikuláša a Ružomberka.

Predseda ObIV SZPB Liptovský Mikuláš Ján Martinko v príhovore pripomenul, že spomienka na povstanie netkvie len v položení kytice na pomník, ale najmä v odmietnutí všetkých otvorených prejavov neonacizmu, neofašizmu a extrémizmu.

Hanebnosti vlády

V tejto súvislosti nevynechal

ani útoky na Múzeum SNP pri úsilí o jeho presun pod ministerstvo obrany alebo fakt, že tento rok na centrálne oslavy Povstania neprispelo ministerstvo kultúry ani jediným centom.

Martinko spomenul aj dobrý príklad pre dnešnú mladú generáciu a to príbeh 14-ročného Mila Úškryna, ktorý už v tomto mladom veku narukoval k so-

vietskym partizánom a po absolvovaní výcviku sa dostal do Červenej armády, s ktorou bojoval dokonca až na Ďalekom východe proti Japoncom a domov sa vrátil až v decembri 1947.

Púťavý pamätník

Pamätník SNP na Partizánskej lúke na Podbanskom tvorí štyri tatranské žuly. Jedna je venovaná pamiatke 2. čs. partizánskej brigády Za slobodu Slovanov s partizánskym oddielom Vysoké Tatry, ďalšia žula pripomína činnosť partizánskej brigády Tichonova, kónická žula nesie štátny znak SR a posledná vzdáva hold činnosti brigády M.R. Štefánika.

S príhovormi na podujatí vy-

Vatry na oslavách Povstania predstavujú symbol partizánskeho boja v horách.

foto autor

stúpil viceprimátor mesta Vysoké Tatry Pavol Schaffer, zástupcovia SZPB Michal Kopka a Ján Martinko a tajomník veľvyslanectva RF na Slovensku Dmitrij Vaščenko. Na akcii sa

zúčastnili aj zástupcovia podtatranských obcí a miest, Štátnych lesov TANAPu, ako aj predseda OV ČSBS Jaroslav Žáček. Podujatie zakončil bohatý kultúrny program a partizánska vatra.

Zrekonštruovali pomník

Dušan Jaščur,
tajomník ObIV SZPB Bardejov

Obec Livov v okrese Bardejov leží v Čergovskom pohorí pri hornom toku rieky Topľa. Počas 2. svetovej vojny v okolí obce Livov pôsobili viaceré partizánske oddiely a od 23. 9. 1944 až do oslobodenia tam nepretržite fungoval partizánsky poľný lazaret. Viacerí občania obce bojovali v radoch Červenej armády a 1. čs. armádneho zboru.

Za účasť v odboji obec Livov bola vyznamenaná Radom slovenského národného povstania 2. triedy. Na počesť padlým a obetiam 2. sv. vojny je na budove obecného úradu umiestnená pamätná tabuľa a v roku 1989 bol odhalený pomník padlým a obetiam 2. svetovej vojny.

Ten potreboval celkovú rekonštrukciu. Následkom pove-

ternostných podmienok bolo jeho teleso značne poškodené. V tomto roku sa opravy dočkalo. Financovala i zabezpečila ju obec s príspevom ministerstva obrany v zmysle zákona č. 130/2005 Z.z. o vojnových hrobách a pamätníkoch. Pri rekonštrukcii vypomáhali aj členovia ZO SZPB v obci.

Oblastný výbor SZPB v Bardejove apeluje na starostov obcí, aby na pomníky, ktoré potrebujú opravu žiadali príspevok od ministerstva obrany. V tomto roku rekonštruujú pamätníky v Livovskej Hute a Cigelfke. Aj toto cestou ďakujeme starostom a obecným zastupiteľstvám za prejavenu iniciatívu.

Obnovený pomník v Livove.

foto autor

Športové hry SZPB

Dušan Rybanský,
predseda ZO SZPB Košice-Juh

Už po tretíkrát pripravila naša základná organizácia 7. augusta v priestoroch bufetu BISTRO Horný Bankov športové hry. Tentoraz sa k motivácii športom si utužovať fyzické i psychické zdravie pridala aj motivácia stretnúť sa po dlhom čase obmedzení spôsobených pandemiou COVID 19.

Na podujatí sa zúčastnilo 42 členov našej ZO a ich rodinných príslušníkov vo veku od 7 do 74 rokov. Najmladším bol Paľko Kušnir. V rámci privítania účastníkov som pripomenul, že toto podujatie je tiež spomienkou na 77. výročie SNP.

Aktívne sa do zápolenia zapojila nielen členka predsedníctva ObIV SZPB Košice Magdaléna Harčariková, ale i náš člen, významná športová atle-

tická osobnosť, olympionik Jozef Plachý, ktorý sa ako jediný československý bežec v histórii na stredných tratiach zúčastnil na štyroch olympiádach.

Za úspešný priebeh patrí poďakovanie Zdenke Kolesovej, Petrovi Košťalovi, Štefánii Olahovej a za vyhotovenie krásnych diplomov Daniele Ferencíkovej. Športové hry, ako aj posedenie pri guláši sa účastníkom veľmi páčilo a aj reakcia účastníkov svedčí, že podujatie splnilo svoj účel.

Účastníci športových hier.

foto autor

Spomienka na hrdinov

Eva Brozmanová, predsedníčka ZO SZPB Triesda SNP, B. Bystrica

Aj tento rok sme si dňa 28. augusta v predvečer osláv 77. výročia SNP pripomenuli pamiatku zosnulých hrdinov. Nechýbal na nej viceprimátor Jakub Gajdošík, ani zástupcovia Múzea SNP. Spoločne sme položili vence k pamätnej tabuli gen. Goliana a gen. Viesta.

Viera Kováčová nám pripomenula hrdinstvá menovaných generálov a oboznámila nás s osudom ďalšieho generála Júliusa Nosku. Po pietnom akte sme sa presunuli k pomníku Partizána pod Urpínom, kde nás privítali členovia ZO B. Bystrica-Stred na čele s predsedom Jánom Žiškom. Po položení vencov k tomuto pomníku sa Juraj Gajdošík poďakoval SZPB, že nezabúdajú na dôležité udalosti a hrdinov, ktorí bojovali, a z ktorých mnohí položili svoje životy, aby ďalšie generácie žili v mieri. K jeho slovám sa pridal aj člen ZO Stred a pracovník ÚR SZPB Jozef Ťažký.

Účastníci pietnej spomienky pri pomníku partizána pod Urpínom.

foto autorka

Pietne akty na východe i západe

Branislav Balogh

Hold SNP vzdali aj v Spišskej Novej Vsi pri pamätníku na Radničnom námestí. Desaťčlennú delegáciu SZPB viedol 26. augusta popoludní predseda ObIV Mikuláš Repčiak spolu s tajomníkom ObIV Michalom Kuchárom a členkou predsedníctva ObIV Zorou Šavelovou. Okrem SZPB si SNP uctil primátor Pavol Bečarik, zástupcovia OS SR, PZ SR, okresného úradu a politických strán.

V obci Bernolákovo si 28. augusta pri pamätnej tabuli vyše dvadsať členov ZO SZPB Bernolákovo uctilo pamiatku SNP. Veniec položila predsedníčka ZO Ružena Šmihlová. Členovia ocenili možnosť stretnutia a dôstojného uctenia pamiatky SNP, ktoré bolo v uplynulom období pandemiou zamedzené.

Môj dedo bojoval...

Vasíl Hudák

Ked' raz starostka partizánskej obce Kríže v bardejovskom okrese Oľga Dutková stretla pri tamojšom pamätníku mladého muža, ktorý položil kytičku, zapálil sviečku a úctivo sa poklonil, nedalo jej nespýtať sa, prečo sa ocitol na tomto pietnom mieste? Odpoveď bola prostá: „Môj dedo bojoval v týchto horách“. Túto skúsenosť pripomenula 27. augusta na oslave 77. výročia SNP.

Tá sa predtým začala pri pamätníkoch na Námestí SNP a holokaustu v Bardejove. Okrem verejných činiteľov nechýbali predstavitelia Jednoty dôchodcov Slovenska, politických strán a spoločenských organizácií. K prítomným sa prihovoriť predseda OblV SZPB Artem Fecko, primátor Boris Hanuščák a na Krížoch starostka Oľga Dutková.

Hoci tradičné stretnutie širokej verejnosti pri vatre na Partizánskej lúke sme tento rok kvôli pandémie nemali, slová, ktoré na pietnych aktoch zazneli boli obsahom bohaté. Medzi nimi výzva, aby sa neskresľovali dejiny a aby aj ďalšie generácie chránili a zveľaďovali odkaz SNP. „Musíme neustále zdôrazňovať, aké obete boli nevyhnutné v boji pro-

ti fašizmu a kto priniesol najväčšiu,“ zdôraznil Boris Hanuščák, ktorý konkretizoval obeť Sovietskeho zväzu a ďalších národov i počty umučených v koncentračných táboroch.

Rečníci sa obrátili na mladú generáciu, ktorá si už ťažko dokáže predstaviť, aké to bolo stáť voči nemeckým tankom s puškou, či riskovať zabitie pri zasobovaní povstalcov potravínami, alebo odbojárov ilegálnymi letákmi. Oľga Dutková však svojou spomienkou poukázala, že je medzi nami veľa mladých potomkov odbojárov, preto musí byť možné nájsť k nim cestu. Podľa Artema Fecka je SNP ponaučením, aby Slovensko ostalo slobodné pre ďalšie generácie. Preto hrdinom Povstania patrí naša úcta.

Ani dážď neodradil účastníkov spomienky pri pamätníku SNP v partizánskej obci Kríže. foto M. Duleba

Pietny akt v Stropkove

Ján Uhrík, Stropkov

Podobne ako po celom Slovensku, sme si aj na jeho severovýchode pripomenuli 77. výročie SNP. Keďže v našom meste ešte stále nemáme pamätník, ktorý by túto významnú udalosť pripomínal, konajú sa spomienky pri pamätnej tabuli osloboditeľom mesta na budove okresného úradu.

Tradične položíme jeden veniec vďaka za všetkých účastníkov, zástupcov štátnej správy, samosprávy, politických strán

a hnutí, spoločenských organizácií, SZPB a občanov. Po položení venca a zaspievaní štátnej hymny v podaní speváckej skupiny Stropkovčania, moderátorka privítala zástupcu prednostu OÚ Miroslava Fečka, primátora mesta Ondreja Brendzu, delegáciu OblV SZPB a ZO SZPB zo Svidníka vedenú Milanom Magulákom, zástupcov ZO SZPB Ľ. Kukuriliho z Vyšnej Olšavy, členov SZPB a občanov mesta Stropkov.

V prihovore predseda ZO SZPB Ján Uhrík vyzdvihol význam SNP a jeho nehynúci

odkaz. Poukázal na to, že dnes sa zabúda na jeho rozširovanie najmä medzi mládežou a súčasná vláda radikálne znížila finančnú podporu pre „štátotvornú“ organizáciu, akou SZPB je. Povstanie bolo vystúpením proti nemeckému i domácejmu fašizmu a všetkým formám útlaku. Preto predstavuje skvost našej národnej histórie a súčasnej štátnosti, ktorý vzišiel z nesmiernych ľudských obetí.

O pútavý záver dôstojného spomienkového stretnutia sa opäť postarali Stropkovčania bojovými, revolučnými a hymnicnými piesňami.

Pútavé piesne spríjemnili pietny akt v Stropkove. foto J. Kušník a V. Ivanko.

Odhalenie pamätnej tabule

Jana Gešperová

Obec Budimír v spolupráci so Záujmovým odborom regionalistiky Matice slovenskej 29. augusta slávnostne odhalili pamätnú tabuľu na budove obecného úradu. Pripomína oslobodenie obce,

do ktorej 19. januára 1945 vstúpila 318. horská strelecká divízia 18. armády 4. ukrajinského frontu Červenej armády.

Kvôli pandémie sa musel nájsť iný vhodný termín a voľba padla na 77. výročie SNP. Tabuľu slávnostne odhalili starosta Vojtech Staňo a zástupca pridelenca obrany Ruskej federácie v SR podplukovník Alexander Zadorožnj. Medzi hosťami boli aj predseda ZO

regionalistiky MS Anton Metaňko či členka Ústrednej rady SZPB Monika Gergeľová.

Pietny akt a čestnú stráž zabezpečil Hencovský oddiel Gvardija pod vedením člena výboru MS a člena výboru ZO SZPB Vranov nad Topľou 1 Miroslav Gešpera. Slávnosť oživil mladí vlajkonosiči, odtí v dobových hasičských uniformách, piesne v podaní mladého heligonkára a básne v slovenčine i ruštine.

Ocenili aktívnych

Mariana Veločová, tajomníčka OblV SZPB Rimavská Sobota

V predvečer 77. výročia SNP sa v Rimavskej Sobote okrem osláv uskutočnilo aj slávnostné zasadanie. Na pietnom akte pri pamätníku Červenej armády bolo vyše 150 ľudí – členov a sympatizantov SZPB, ale aj pracovníkov mestského úradu a ďalších obyvateľov mesta. Na slávnosti neskôr si najaktívnejší spomedzi nás prevzali ocenenia.

Po hymne SR a príležitostnej básni vystúpil pri pamätníku predseda OblV SZPB Štefan Baláž. Vence položili vojaci OS SR za OblV SZPB, primátor Jozef Šimko a zástupcovia politických strán.

Počas slávnostného zasadania, na ktorom sa diskutovalo o uplynulom roku sme odovzdali medaily M.R. Štefánika, ktoré udelilo predsedníctvo ÚR SZPB. Predseda ZO SZPB Veľké Teriakovce Štefan Špitál a predseda ZO SZPB Čierny Potok Jozef Pupala za svoju dlhodobú záslužnú činnosť prevzali medailu 2. stupňa, členka revíznej komisie OblV Kornélia Nosáľová a predseda ZO SZPB Hnúšťa Pavol Kysel' prevzali medailu 3. stupňa.

Ocenení zľava Jozef Pupala, Štefan Špitál, Kornélia Nosáľová, Pavol Kysel'. foto autorka

Oslavy SNP v Starej Ľubovni

Branislav Balogh

V stredu 25. augusta 2021 si aj občania Starej Ľubovne pripomenuli nelútostný boj proti fašizmu za 2. svetovej vojny, ktorý vyvrcholil Slovenským národným povstaním. Pietne akty sa uskutočnili pri pomníku na hrade Stará Ľubovňa a pri pomníku padlých na Nám. gen. Štefánika.

Zľava podpredseda OblV Stará Ľubovňa Peter Kober, tajomníčka Anna Beňová, členka Edita Oláhová, predseda OblV Václav Homišan. foto autor

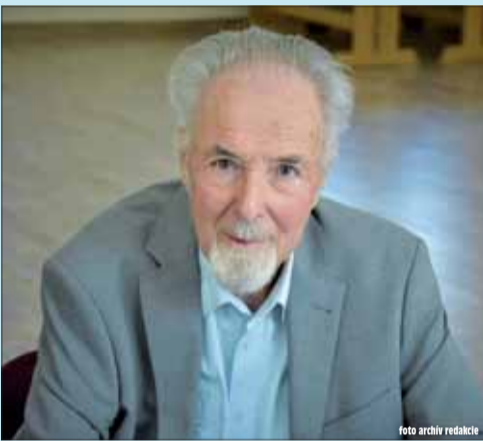
Pri tejto príležitosti za príkladné pôsobenie medzi mládežou a upevňovanie povstaleckých tradícií v spoločnosti boli predsedom ÚR SZPB ocenení piati obyvatelia Starej Ľubovne. Čestné uznanie získali Alžbeta Chamilová, Ivana Šipošová a Anton Špes. Práve na námestí nesúcom meno veľkého Slováka bol Medailou M.R. Štefánika 3. stupňa ocenený Peter Kober. Súčasný podpredsedu OblV sa zaoberá mládežou a šíri medzi ňou odkaz SNP.

Ladislavovi Šlachetovskému bola udelená medaila M.R. Štefánika 2. stupňa. Historicko-dokumentačná komisia pri OblV SZPB Stará Ľubovňa, ktorej predseda, vydala koncom minulého roka knihu *Partizánske vaty*, Stará Ľubovňa: SZPB, 2020. Sú v nej spracované spomienky pána Jozef Mosorjaka. Ocenenia odovzdal predseda OblV SZPB Václav Homišan.

Ján Varga z Prešova jubiluje

Branislav Balogh

Prešovský rodák PhDr. Ján Varga, CSc., začiatkom júna t.r. oslávil deväťdesiatiny. Pri tej príležitosti predseda Obl. výboru v Prešove Jozef Čorba mu odovzdal pamätný list SZPB a medailu Jána Nálepku.

Mladé roky prežil v rodnej obci. Bol svedkom výstavby i zrútenia Hanušovského viaduktu. Nemci ho 18. januára 1944 totálne zničili a poškodili pri tom i budovu meštianskej školy. Dal sa na učiteľskú dráhu. Pôsobil najprv na zá-

kladných a stredných školách, od roku 1962 na Pedagogickom inštitúte, následne na Pedagogickej fakulte UPJŠ v Prešove.

Po odchode do dôchodku sa aktívne zapájal do činnosti v SZPB. Ako predseda Historicko-dokumentačnej komisie Obl. výboru v Prešove bol pri zrode publikácie o protifašistickom odboji v prešovskom regióne *V boji za slobodu* (Univerzum 2019). Venuje sa regionálnej histórii a je literárne činný. Príbehy zo života ľudí z čias svetovej vojny zachytil v dvoch publikáciách: *Petrovce – Obrázky spod Oblíka* (Náuka 2006) a *Spoza Oblíka* (Ladislav Cuper 2020).

Krett 90 a Helena Nevlazlová 75 rokov.

• **Stropkov:** Mária Il'kivová 78, Milan Magulák 74, Miroslav Červeňák 60 a Ján Fedorko 85 rokov.

• **Sučany:** Jozef Petričko 82, Martin Matula 80 a Jana Kirchner 45 rokov.

• **Trenčín:** Ing. Helena Čavojská 85, Ing. Jaroslav Kolárik 83 a Katarína Modrocáková 75 rokov.

• **Veľký Krtíš:** Mária Sláviková 80 rokov.

• **Ždaňa:** Milan Horňák 75 rokov.

• **Žiar nad Hronom:** Viera Milyánová 70, MVDr. Kazimír Wachterczyk 87 a Arpád Meszároš 91 rokov.

• **Závadka:** Katarína Štubendeková 65 Juraj Nosko 55 a Vladimír Veliačik 45 rokov.

• **Zvolen:** Anna Libiaková 96 a Ing. Ján Gubčo 92 rokov.

• **Zvolenská Slatina:** Margita Hroncová 83, Miroslav Sokáč 76 a Alena Kubovská 55 rokov.

Jubilantom srdečne blahoželáme!

Navždy sme sa rozlúčili

■ **Hrušov:** Jakub Mihálik 85 rokov.

■ **Brezno:** Jozef Sámel 83 rokov.

Česť ich nehynúcej pamiatke!

• **Báhoň:** Miloš Hupko 40 rokov.

• **Banská Bystrica – Radvaň:** Jozef Murgaš 70 a JUDr. Milan Kusák 30 rokov.

• **Banská Bystrica – Rudlová:** Maroš Čupka 25 rokov.

• **Banská Bystrica – Tr.SNP:** Juraj Mendel 81, Pavel Korčok 86, Eva Syručeková 81 a Emil Weber 81 rokov.

• **Bardejov:** Idka Dorčaková 82, Anna Ďuriková 70, Anna Varcholová 70 a Mária Budkovská 83 rokov.

• **Bernolákovo:** Terézia Varczková 83 rokov.

• **Belá – Dulice:** Viera Blisková 70 rokov.

• **Bratislava č.7:** Ladislav Graus 90, Emília Michalíková 90 a Ivan Pollák 65 rokov.

• **Bratislava č.20:** František Kaša 84 rokov.

• **Breznička:** Jozef Knechta 93 rokov.

• **Čaňa:** Štefan Magyar 80, Ján Koch 80 a Marta Múdra 70 rokov.

• **Čierny Potok:** Jirí Friedrich 50 rokov.

• **Cinobaňa:** Viera Gombalová 75 rokov.

• **Galanta:** Terézia Felsóová 60 rokov.

• **Gemerská Poloma:** Štefan Šmelko 94, Viera Zatrochová 82, Emília Sústriková 75 a Jozef Ďuriček 65 rokov.

• **Giraltovce:** Lubomír Filo 71, Jozef Halek 76 a Anna Švácová 94 rokov.

• **Halič:** Mária Kurčíková 70 rokov.

• **Harmanec:** Ján Schmidt 86 rokov.

• **Hnúšťa:** Pavel Kysel' 70 a František Bielák 75 rokov.

• **Hostie:** Marcela Ďuriačová 45 rokov.

• **Hrachov:** Rudolf Horváth 75 rokov.

• **Hrušov:** Mária Lekýrová 75 rokov.

• **Jarabina:** Michal Strenk 75 rokov.

• **Kalinovo:** Irma Bešinová

65 a Nadežda Lacová 85 rokov.

• **Kežmarok:** Nadežda Benková 75 a Ing. Jozef Žáčik 65 rokov.

• **Kokava nad Rimavicou:** Jolana Nuňuková 85 rokov.

• **Košice – KVP:** Monika Valentová 84 rokov.

• **Košice – Juh:** Mgr. Zdenko Pustai 30 rokov.

• **Košice – Stred:** Štefan Fehér 97 rokov.

• **Lipany:** Žofia Harďonová 97 rokov.

• **Liptovská Teplička:** Mária Ovsiačková 80 rokov.

• **Liptovský Mikuláš:** Paula Blažencová 88 rokov.

• **Lučenec:** Veronika Kluková 83, Jolana Beníková 82 a Ján Ambróš 75 rokov.

• **Málinec:** Helena Zákopčanová 70 rokov.

• **Medzilaborce:** Mária Regrutová 89 rokov.

• **Nitra – Horné mesto:** Jozefína Maťová 93 a Irena Kertészová Irena 81 rokov.

• **Nová Baňa:** Anna Andrášiková 94 a Ing. Marta Búryová 71 rokov.

• **Očová:** Juraj Holík 84 a Mária Golianová 75 rokov.

• **Ostrý Grúň:** Ružena Repiská 60, Mária Vaiglová 83 a Vladimír Debnár 80 rokov.

• **Podolíneec:** Milan Zavacký 75 rokov.

• **Prešov:** Jozef Bednárík 84 rokov.

• **Radvaň nad Laborcom:** Rastislav Soták 55 rokov.

• **Rimavská Sobota:** Ing. Pavel Novosad 55, Mária Vodrážková 70, Mgr. Lubomíra Balciarová, Ján Károly 88 a Mgr. Dana Cochová 70 rokov.

• **Rožňava:** Ing. Ludmila Žorinová 65 rokov.

• **Stará Kremnička:** Július Bugár 84, Júlia Michelová 93, Daniel Hlaváč 81, Eliška Ivaničová 30, Magdaléna Pračková 85, Anna Šimková 55 a Marian Fronk 60 rokov.

• **Stará Ľubovňa:** František

Za Františkom Ľakušom

Lubomír Jančo, predseda ZOSZPB v Žiari nad Hronom

Naša základná organizácia patrí medzi väčšie, má 182 členov, ale je nám veľmi ľúto, že navždy od nás odišiel dlhoročný člen pán František Ľakuš. O to viac, že bol našim posledným členom, ktorý prešiel bojmi 2. sv. vojny. Opustil nás 23. augusta vo veku 98 rokov.

Po vyhlásení SNP narukoval ako vojak 1. septembra 1944 do 1. čs. armády na Slovensku a v jej radoch bojoval do 28. októbra

1944. Po prechode na partizánsky spôsob boja v horách sa stal členom prvej partizánskej skupiny Dolina veliteľa Mjr. Petrova

a kpt. Jozefa Pristacha. Proti fašistom bojoval až do 8. mája 1945.

Neskôr pracoval rôznych pozíciách najskôr vo svojom rodisku v Rudných baniach v Španej doline, neskôr v papierňach v Harmanci. Po svadbe nasledoval manželku do jej rodného kraja a najskôr pracoval v Lesostave vo Zvolene a v závere v Štátnych lesoch v Šašovskom Podhradí.

Bol nositeľom vojenských a pa-

mätých vyznamenaní a medailí za odbojovú činnosť. Za činnosť v SZPB boli mu postupne udeľené všetky tri stupne Medaile M. R. Štefánika a pri jeho poslednom životnom jubileu 95 rokov bol ocenený Medailou Za vernosť.

Na členskej schôdzi pri príležitosti 77. výročia SNP sme si 26. augusta uctili jeho pamiatku minútou ticha. Odišiel skromný, pracovitý a dobrosrdečný človek.

Česť jeho pamiatke!

Pohrobkovia nacizmu verbujú mládež

Medzinárodná neonacistická organizácia podľa najnovších zistení využíva pandémiu na verbovanie dospelých Britov. Ich cieľovou skupinou sú mladiství už od 12 rokov. Upozorňuje na to združenie Hope Not Hate (HNH, Nádej Nie Nenávisť), ktorá sleduje nebezpečné aktivity neonacistickej skupiny The National Partisan Movement (NPM, Národné povstalecké hnutie).

Alarmujúce sú predovšetkým narastajúce čísla nenávisťných skutkov páchaných mladistvými po celej Británii. Keďže pandémia vyhnala mladých z ulíc a priam donútila sedieť za počítačmi, neonacisti na to zareagovali presunom svojich aktivít na internet.

Plánujú zbrojenie

NPM využíva najmä sociálne siete, prostredníctvom ktorých pravidelne šíri antisemitizmus, obdiv voči teroristom či popieranie holokaustu. Okrem toho medzi sebou jej členovia zdieľajú fotografie a videá moslimov

či iných menšinových skupín, ktoré boli obeťami násilných činov. Zabávajú sa tak na utrpení iných a nabádajú k tomu aj deti.

Nejde však len o ich nebezpečnú rétoriku: podľa HNH už táto skupina zvažuje aj zaobstaranie si zbraní, dokonca si ich chcú sami vyrábať najnovšou technológiou – na 3D tlačiarňach.

Dospelávajúci sú najzraniteľnejší

NPM samozrejme vie, do čoho ide. V mladom veku si človek ešte len utvára svoj svetonázor, ktorý je veľmi ľahko formovateľný. Preto nie je

pre neonacistov ťažké ovplyvniť ich svojou zvrátenou ideológiou. Takýmto spôsobom si dokážu naverbovať celú generáciu mladých, ktorí počas pandémie nemajú dostatočný kontakt s vonkajším svetom, ani dostatok aktivít, ktorými by sa zamestnali.

Neonacistických skupín je viac

Hope Not Hate ďalej varuje, že nejde len o jednu skupinu, ktorá sa snaží o zradikalizovanie mládeže. Počas pandémie sa väčšina aktivít neonacistov presunula na internet, kde ovplyvňujú mládež nielen na sociálnych sieťach, ale napríklad aj v internetových hrách, ktoré naraz hrajú viacerí hráči a systém im umožňuje sa medzi sebou rozprávať.

Neonacisti tak akože v zápale hry (ide najmä o bojové, vojnové hry) „nenápadne“ hovoria napr. koho a prečo treba zabiť, kto je „naším skutočným nepriateľom v tomto svete“ a podobným spôsobom šíria neonacistické myšlienky, ktoré si mladý človek v takejto situácii zapamätá viac, než keby ich zaregistroval pri bežnom prezeraní internetových stránok.

„Náčkovia“ na sociálnych sieťach

Medzinárodná neonacistická organizácia The National Partisan Movement (NPM, Národné povstalecké hnutie) a jej partnerská skupina British Hand (Britská ruka) masívne podľa zistení združenia Hope Not Hate (HNH, Nádej Nie Nenávisť) oslovujú mladých ľudí na sociálnych sieťach. Centrom náboru sa stal Instagram, ale aj Facebook a aplikácia na zasielanie správ Telegram. Upozornil na to britský ľavicový denník The Guardian.

Troja údajní členovia British Hand, ktorí sú dospievajúcimi chlapcami, čelia súdnejmu procesu pre obvinenie z terorizmu. Facebook uviedol, že vymazal vyše 250 rasistických skupín a Instagram odstránil vyše milión textov, fotografií a videí so svastikou či inými neonacistickými symbolmi.

HNH vo výročnej správe upozorňuje, že britská krajná pravica sa stala digitálnou, funguje na internetových platformách, šíri názory prostredníctvom tzv. „občianskych novinárov“ a mladých tak oslovuje individuálne a priamo. Polovica odsúdených za krajne pravicové, neonacistické či rasistické činy v Británii boli tínedžeri.

Najmladší odsúdený britský neonacista, ktorý viedol teroristickú bunku z domu svojej starej mamy, dostal dvojročný trest za 12 trestných činov. V dvoch prípadoch išlo o šírenie teroristických dokumentov a v desiatich o držanie teroristického materiálu. Chlapec z juhovýchodného Cornwallu, ktorého meno kvôli veku polícia nesmie zverejniť mal iba 13 rokov, keď po prvýkrát pracoval s pokynmi pre výrobu výbušniny.

Osemnásťročného študenta gymnázia Harryho Vaughana odsúdil vlni ústredný súd pre kriminálne zločiny v Londýne na dvojročné väzenie, ktoré mu zmenili na podmienený trest po tom, čo priznal 14 teroristických trestných činov a dva prípady držania snímok sexuálneho zneužívania detí.

Pripravila Sofia Prétorová

Takto sa britskí neonacisti prezentujú na sociálnej sieti Instagram.

foto Instagram

Neonacisti plánovali útok

Talianska polícia rozložila skupinu nenávisťných neonacistov, ktorí sa na internete zameriavali najmä na šírenie antisemitskej a rasistického propagandy, akoby skopirovanej z Hitlerovho programu Mein Kampf. Neonacisti sa orientovali najmä na mladých ľudí. Povzbudzovali ich k násilnostiam voči Židom a cudzincom.

Talianska polícia Carabinieri pritom uviedla, že členmi skupiny boli ľudia vo veku od 26 do 62 rokov. Na svoje pôsobenie využívali americkú sociálnu sieť Facebook a podobnú ruskú sieť VK. Pôvodne na nich vytvorili profil s názvom „Ordine Ario Romano“, čo je považované za odkaz na rasistické spisy fašistického autora Juliusa Evola. Komentáre na profile boli inšpirované nacistickou filozofiou, protižidovskými konšpiračnými teóriami a popieraním holokaustu. Podľa zistení polície sa im takto podarilo na internete zoskupiť vyše 17-tisíc ľudí nielen z Talianska.

Skupina dvanástich zakladateľov tejto internetovej komunity sa navyše spojila s členmi portugalskej krajne pravicovej organizácie, aby naplánovala ozbrojený útok na nemenované zariadenia NATO s použitím domácich výbušnín.

Šialené: Miss Hitler v Taliansku!

Medzi ľuďmi, ktorí tvorili tvrdé jadro neonacistickej skupiny patrí aj 39-ročná Francesca Rizzi. Táto žena má na chrbte vytetovanú nacistickú orlicu a hákový kríž. Vďaka tejto „ozdobe!“ pred tromi rokmi vyhrala priam šialenú súťaž ženskej krásy, ktorá sa volá Miss Hitler!

Súťaž opakovane zorganizovala organizácia, ktorá sa volá World Truth Historical Revisionism (čosi ako Svetový pravdivý historický revizionizmus). Súťaž sa odohrávala výlučne na internete, až kým spoločnosť, na serveroch ktorej táto bizarná internetová stránka existovala, neodhalila jej obsah a nezmazala ju. Zmyslom súťaže bolo, aby ženy zverejňovali fotografie v štýle „selfie“ s nacistickou tematikou, spolu s vysvetlením, prečo „milujú a ctia si Tretiu ríšu Adolfa Hitlera“.

Inou víťazkou súťaže bola vtedy 26-ročná žena z Milána, ktorá v auguste 2019 vystupovala s prejavom na medzinárodnej konferencii krajnej pravice v Portugalsku s cieľom zjednotenia „nacionálno-socialistických (nacistických) hnutí“ Talianska, Portugalska, Španielska a Francúzska.

Vtedajšia operácia zasiahla celé územie Talianska a polícia pri nej odhalila množstvo zbraní, výbušnín, nacistických pamätných predmetov a textov chváliacich nacistického diktátora Adolfa Hitlera a jeho fašistického učiteľa Benita Mussoliniho. Z vedenia skupiny

obvinili 50-ročného verejného zamestnanca z Padovy, ktorá sa nachádza neďaleko Benátok.

Ďalším obvineným bol muž, ktorý zároveň pôsobil ako policajný informátor napojený na mafiánsku organizáciu Ndrangheta. (K tej patril aj na Slovensku zadržaný „podnikateľ“ Antonio Vadala a niekoľko ďalších ľudí, ktorí sa u nás obohacovali z eurofondov.) Taliansky neonacista evidentne využíval prácu pre políciu na zakrytie tréningu mladých fašistov. Podľa polície bolo ich cieľom spáchať násilné činy voči ľavicovým politikom.

Pripravil Braňo Ondruš

Jedna z Miss Hitler.

foto Twitter denníka La Stampa

Problematiku knižnej ilustrácie k téme SNP a Oslobodenia sme vybrali nie náhodou, ale aktuálne aj ako poctu zosnulému **Dušanovi Rollovi**. Bol a je svetoznámy, pretože mal výnimočné zásluhy pri vzniku a úspechoch bratislavského Bienále ilustrácií kníh pre deti a mládež v Bratislave (BIB). Doktor Roll skončil vo veku úctyhodných 93 rokov 29. júla 2021 ako posledný z výtvarných osobností, ktoré za zúčastnili na odboji počas druhej svetovej vojny. Pomáhal aj nášmu zväzu ako podpredseda Výtvarného odboru Matice slovenskej, aby sme obnovili a upevnili protifašistický odkaz tejto inštitúcie.

Knižná grafika tvorí pevný pilier hodnôt slovenského umenia. Platí to o jej výtvarných kvalitách, aj o postojoyých, názorových a výchovných hodnotách. Spája v sebe intelekt literárnej tvorby a nápaditosťou a pôsobivosťou výtvarnej obraznosti.

Z pohľadu našej témy pripomeňme vzácny základ – dielo a odkaz **Eudovíta Iľečka**. Už pred vojnou výtvarne spetroval diela Arkadija Gajdara a prispieval do ľavicovej tlače, dokonca pôsobil v kontakte s Júliusom Fučíkom. V roku 1938 ilustroval knižku *České epigramy*, ktoré vydal v Prahe Prokop Toman, po vojne diela Petra Jilemnického, Fraňa Kráľa, Bohuša Chňoupka atď. Bol tiež významným tvorcom politického plagátu, napríklad už k prvému výročiu oslobodenia Bratislavy.

Majster **Vincent Hložník** bol aj autorom knižnej grafiky

k mnohým básnickým zbierkam a antológiám venovaným SNP a oslobodeniu. Priradíme k nemu brata **Ferdinanda Hložníka**, ktorý ilustroval knihy pre deti od Ruda Morica. Povojnový základ však položil **Martin Benka**. V roku 1946 vydalo Naše vojsko knihu spomienok *Nad Tatrou sa blýska*, pre ktorú vytvoril súbor troch uhľokresieb.

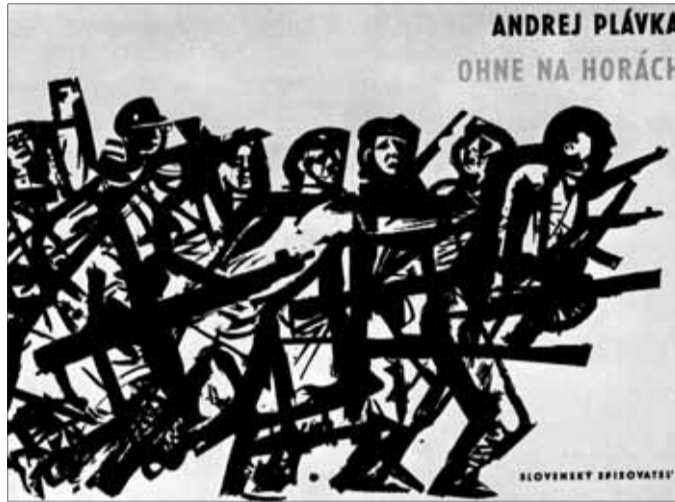
Ďalší vývoj bol skutočne impozantný. Išlo o vzácny vklad **Oresta Dubaya**, osobitne v prípade ilustrácií k Mináčovej trilógii Generácia. Dubay završoval svoje ilustrátorské dielo nedávno, v antológii *Blýskaní nad Tatrou* a v edícii *Knižnica víťazstva*. Pokračovali výtvarne inováčné, štylizované grafické prejavy priameho účastníka odboja **Jozefa Baláza**, no nastupovali i mladí odchovanci grafickej špeciálky Vysokej školy výtvarných umení: Albin Brunovský, Viera Bombová, Miroslav Cipár, Miloš Urbásek, Anastázia Mierťušová, ako aj solitéri špecialisti Emil Bačík a Vladimír Machaj. Experimentujúci horizont, ktorý rozvíjal symbolickú a psychologizujúcu projekciu témy znamenajú diela ďalších – Dušana Kállaya, Zoltána Salamona, Mariána Čunderlíka, Milana Veselého, Ľubomíra Longauera, Petra Ondreičku, Nade Rappensbergerovej či Igora Rumanského.

Osobitne zdôraznime ilustrátorské kvality **Ivana Schurmana** a **Jozefa Cesnaka**. Výnimočné výsledky v tejto tvorbe nevznikajú náhodou. Súborný prehľad tohto najhodnotnejšieho budeme postupne publikovať na webovej stránke www.bojovnik.eu.

PhDr. Ladislav Skrak

Orest Dubay obálky českého vydania Mináčovej trilógie Generácia – Dlouhý čas čekání, Živí a mrtví, Zvony zvoní na den, Naše vojsko Praha 1974.

Jozef Baláz obálka ku knihe Andreja Plávku Ohne na horách, Slovenský spisovateľ 1972.

Na Vaše otázky odpovedá Branislav Ondruš, bývalý štátny tajomník Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Aký je postup pri vybavovaní invalidného dôchodku?

Martin, Banská Bystrica

Žiadosť o invalidný dôchodok sa podáva v pobočke Sociálnej poisťovne podľa miesta Vášho trvalého bydliska. Ale ak to zo zdravotných dôvodov nie ste schopný urobiť, môžete ju podať aj v pobočke miesta prechodného pobytu. Formulár žiadosti je veľmi komplikovaný, takže najlepšie je zájsť do pobočky osobne, pracovníci či pracovníčky Sociálnej poisťovne Vám pomôžu ho vyplniť. Vhodné je si telefonicky alebo osobne zistiť, či sa na spísanie žiadosti netreba objednať.

Pri podaní žiadosti by ste mali mať doklady, ktoré preukazujú, že ste boli dôchodkovo poistený potrebný počet rokov a že Váš zdravotný stav spĺňa podmienky invalidity. Ide najmä o tlačivo „Prehľadka zisťovacia – kontrolná“ vyplnené a potvrdené ošetrovateľom. Doklady o zamestnaniach (aj v zahraničí) a štúdiu, rodné listy detí. Samozrejme, môžete ich predložiť aj dodatočne, len to predlžuje proces priznania dôchodku.

V deň spísania celej žiadosti Váš zdravotný stav spravidla posúdi aj posudkový lekár Sociálnej poisťovne za Vašej prítomnosti. Vznikne Váš osobný spis, do ktorého môžete kedykoľvek nahliadnuť, robiť si z neho výpisy, odpisy a fotokópie najmä ak sa budete chcieť voči rozhodnutiu odvolať.

Sociálna poisťovňa je povinná o žiadosti rozhodnúť do 60 dní od jej podania, v obzvlášť zložitých prípadoch do 120 dní. Rozhodnutie o nároku na dôchodok a o jeho sume musí byť žiadateľovi doručené. Invalidný dôchodok sa žiadateľovi vyplatí späťne za obdobie odo dňa vzniku invalidity.

pomôcky: NUA, IBIS, SATT, KOM, SOMOTOR	znova nadobudla život	čínska autonómna oblasť	patriaci Eve	medzinárodný signál nebezpečenstva	EČV Trnavy	zotročil	krvavničky, po česky	pomôcky: REN, TEE, LOLO, KAMEL	vyslovuj chválu	oblička (lek.)	pribytok včiel	príslušník skautingu	týrat, po česky
urob testy								veľký chrobák					
1. časť tajničky								2. časť tajničky čaj, po nemecky					
cudzokrajný vták podobný bocianovi					záhradná besiedka nerozvážne hovorme						chem. zn. argónu nahmatal		
iba				utekaj (expres.) lenivosť, po česky					rieka v Thajsku biblické mesto hriechu				
chem zn. astátu			prelamujte strapcovitá metla						sýty, po nemecky fava, po nemecky				
	povrchný nadšenec pre všetko módné	zistuje rozmer dvojkolesový vozík						vrch v Bulharsku bitka				rieka v Gabune	Irak, po česky
zomrel							pozorovali ako, sfaby						
tekutina napitie						obec pri Trebišove register ton (skr.)							
kypri pluhom			3. časť tajničky										
EČV Bratislavy			příbuzná					podbradok					

Správne vylúštenie tajničky z č. 15–16 znie: **Jeden otec je lepší ako sto učiteľov.** Knihu posielame **Martine Bukovskej zo Zborova.**

Vylúštenie tajničky posielajte na adresu: **Redakcia Bojovník, Štúrova 8, 815 72 Bratislava, alebo na e-mail: bojovnik@szpb.sk.**

ZRNKÁ HUMORU

Na konci 19. storočia v Hornom Rakúsku veštkyňa vykladá železničiarovi karty:

„Pri svojej práci urobíte jeden dobrý skutok, ale v jeho dôsledku zahynú milióny ľudí.“

Sklamany muž sa vráti na stanicu. Zrazu vidí, ako po koľajniciach poskakuje akýsi chlapec a proti nemu sa rúti nákladný vlak. Železničiar sa rozbehne a strhne chlapca k sebe. Keď ho opráša, vynadá mu:

„Čo to vyvádzaš? Skoro ťa zrazil rušeň! Ako sa voláš?“

„Adolf Hitler,“ odpovedá chlapec.

* * *

Hitler hovorí svojim prívržencom: „Zabijem šesť miliónov Židov a jedného klauna.“

„Prečo práve klauna?“ pýta sa jeden z nacistov a fűhrer reaguje: „Vidíte, hovoril som Goebbelsovi, že sa nik nebude zaujímať o Židov.“

* * *

Prečo Hitler nemohol chodiť na kurz maľovania?

Lebo nenávidel miešanie farieb.

„A predsa je ten Hitler čestný človek,“ konštatuje za protektorátu pri pive jeden Čech.

„A to už ako?“ nechápe jeho priateľ.

„Priviedol síce republiku do iného stavu, no potom si ju vzal.“

* * *

Viete, prečo si Hitler neurobil vodičák?

Keď sa ho spýtali, kde je plyn, odvetil: „Tretia brána vpravo.“

* * *

Na konci vojny sa medzi ľuďmi šušalo, ako sa v nebi zišli slávni vojvodcovia a hovorili si, čo by dokázali, keby mali také zbrane ako Hitler. Alexander Veľký tvrdí, že by s takým letectvom ovládol svet. Žižkovi sa naopak páčia tanky. S tými by vraj dobyl celú Európu. Napoleon sa usmeje a konštatuje:

„Keby som mal takého ministra propagandy ako nacistický vodca, tak by sa vo všetkých učebniciach dejepisu aj po sto rokoch písalo, ako som slávne zvíťazil v bitke pri Waterloo.“